

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 2'2018

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328 (економічні науки), Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 № 353/10 (фахове видання з обліку та аудиту).

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Таврійським національним університетом ім. В.І. Вернадського та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 2 від 23 січня

2018 року) та Вченою Радою Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського (Протокол № 1 від 25 січня 2018 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 8.02.2018

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої
справи

© "Аналітик", 2018
© "Економіка. Фінанси. Право",
2018

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес
центр"

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, головний науковий співробітник Наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ м. Київ

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бондар Валерій Петрович, професор кафедри аудиту КНЕУ, директор аудиторської фірми "HLB UKRAINE", член Аудиторської палати України

Величко Олена Георгіївна, Радник Першого віце-прем'єр міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України, член Аудиторської палати України

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Даций Олександр Іванович, д.е.н., професор, Заслужений працівник освіти України

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор.

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., професор

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент

Невелев Олександр Михайлович, д.е.н., доцент

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., доцент, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Редько Олександр Юрійович, д.е.н., перший проректор з науково-педагогічної роботи, професор, академік НАСОНА, член Аудиторської палати України

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., доцент, виконуючий обов'язки ректора Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., доцент

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, Заслужений економіст України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джужа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент

Кононенко Леонід Миколайович, к.ю.н., професор

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Технічний редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

Випусковий редактор:

Туманян Анна Оганесівна

ЗМІСТ

М.Ф. ГОНЧАР. Науково-методичний підхід з розвитку соціально-психологічних інструментів формування та використання систем стрес-менеджменту на підприємствах	4
S. FITYPPOVA, O. MALIN, O. SHERSTNYOVA. Marketing and information technologies as tools to ensure financial and economic security of hotel and restaurant business	9
В.О. ЧЕРЕПАНОВА. Методичне забезпечення ділового консультування у сфері інжинірингових послуг	12
Д.М. ГРИДЖУК. Роль конкурентного середовища на ринку банківських послуг у забезпеченні ефективності банківської діяльності	16
Ю.В. КОВТУНЕНКО, В.В. ШАЦКОВ, В.О. БАДІГОН. Аналіз природного та механічного руху населення Одеської області	23
І.В. ОЗЕРСЬКИЙ. Застосування процедури медіації в юрисдикційному процесі: переваги та прогалини проекту Закону України "Про медіацію" (№ 3665 від 17.12.2015 р.)	26
Л.П. ШАПОВАЛ, М.Є. СВЯТЕЦЬ. Формування системи антикризового фінансового моніторингу на підприємстві	32
О.В. СТАНІСЛАВИК, О.М. КОВАЛЕНКО. Моделі корпоративного контролю та управління українських компаній	36

АНОТАЦІЇ, КОМЕНТАРІ, КОНСУЛЬТАЦІЇ

Огляд актуальних новин законодавства, що вступили в дію з січня 2018 р.	41
--	----

ГОНЧАР

УДК 658:005.334](043.5)

Михайло Федорович
mykhailo.f.honchar@gmail.com

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД З РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-
ПСИХОЛОГІЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ФОРМУВАННЯ ТА
ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ СТРЕС-МЕНЕДЖМЕНТУ НА
ПІДПРИЄМСТВАХ

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL APPROACH TO THE
DEVELOPMENT OF PSYCHOSOCIAL INSTRUMENTS OF STRESS
MANAGEMENT SYSTEMS FORMATION AND USE AT THE
ENTERPRISES

доцент, Національний
університет "Львівська
політехніка"

У статті удосконалено науково-методичний підхід з ідентифікування проблем, перспектив та можливостей удосконалення систем стрес-менеджменту, що враховує пріоритетні з позиції соціально-психологічної складової предметні сфери та критерії оцінювання вмінь, знань та навичок управління критичними небажаними відхиленнями. Доведено, що від

професійної та особистісної компетентності керівників багато в чому залежить як тривалість перебігу стресів, так і їхні наслідки для бізнесу. Будь-які нові виклики, що постають перед компанією, вимагають нових компетентностей. Наведено матрицю взаємозв'язків між предметними сферами, критеріями, проблемами, перспективами та можливостями удосконалення систем стрес-менеджменту з позиції соціально-психологічної складової. Встановлено, що соціально-психологічні інструменти повинні досліджуватись у межах таких блоків стрес-менеджменту, як: ідентифікування та оцінювання ризиків, небезпек та загроз настання критичних небажаних відхилень; реагування на критичні небажані відхилення; організаційно-технічне забезпечення формування і функціонування систем стрес-менеджменту; формалізування управлінських процесів в межах систем стрес-менеджменту; поширення вмінь, знань та навичок в межах систем стрес-менеджменту.

В статье усовершенствован научно-методический подход с идентификации проблем, перспектив и возможностей совершенствования систем стресс-менеджмента, что учитывает приоритетные с точки зрения социально-психологической составляющей предметные сферы и критерии оценки умений, знаний и навыков управления критическими нежелательными отклонениями. Доказано, что от профессиональной и личностной компетентности руководителей во многом зависит как длительность течения стрессов, так и их последствия для бизнеса. Любые новые вызовы, стоящие перед компанией, требуют новых компетенций. Приведена матрица взаимосвязей между предметными областями, критериями, проблемами, перспективами и возможностями усовершенствования систем стресс-менеджмента с позиции социально-психологической составляющей. Установлено, что социально-психологические инструменты должны исследоваться в рамках таких блоков стресс-менеджмента, как: идентификация и оценка рисков, опасностей и угроз наступления критических нежелательных отклонений; реагирование на критические нежелательные отклонения; организационно-техническое обеспечение формирования и функционирования систем стресс-менеджмента; формализация управленческих процессов в рамках систем стресс-менеджмента; распространение умений, знаний и навыков в рамках систем стресс-менеджмента.

In the article the scientific and methodical approach to the identification of problems, prospects and opportunities of stress management systems streamlining is improved, which considers, from the position of psychosocial component, the priority areas and evaluation criteria of skills and knowledge in critical undesirable deviations management. It is proved that both the stresses duration and their consequences for business largely depends on managers' professional and personal competence. Any new challenges, facing the company, require new competences. The matrix of interrelations among subject areas, criteria, prospects and opportunities of stress management systems improvement from the position of psychosocial component is represented. It has been established that psychosocial instruments should be investigated within the framework of the following stress management blocks: identification and evaluation of risks, dangers and threats of critical undesirable deviations onset; response to critical undesirable deviations; organizational and technical provision of stress management systems formation and functioning; management process formalization within the framework of stress management systems; knowledge and skills diffusion within the framework of stress management systems.

Ключові слова: відхилення, менеджмент, підприємство, стрес-менеджмент, управління

Ключевые слова: отклонение, менеджмент, предприятие, стресс-менеджмент, управление

Keywords: deviations, management, enterprise, stress management, administration

ВСТУП

Будь-які критичні небажані відхилення які є істотними, екстремальними та чинять вагомий негативний вплив на функціонування організації, завжди мають свій початок і кінець. У цьому інтервалі часу одну із ключових ролей у вирішенні особистих, групових та корпоративних стресів виконують керівники суб'єктів господарювання різних рівнів управління. Від їхньої професійної та особистісної компетентності багато в чому залежить як тривалість перебігу стресів, так і їхні наслідки для бізнесу. Будь-які нові виклики, що постають перед компанією, вимагають нових компетентностей.

Взагалі слід зауважити, що роль і значення людської складової у формуванні та використанні інструментарію стрес-менеджменту є чималою. Як приклад, ефективність роботи керівників інституційного рівня управління багато в чому зумовлює попередження й усунення особистісних, групових чи корпоративних стресів, що виникають на нижчих рівнях управління. Будь-який керівник вже на ранніх стадіях може виявити слабкі сигнали у виробничо-господарській діяльності, незалежно від їхнього виду та спрямованості. Проблема актуалізується в умовах нераптовості більшості зазначених відхилень (переважна їхня більшість виникають закономірно), про настання яких свідчать певні сигнали небезпеки. Відтак, доволі часто конкретні кроки керівників можуть або швидко усунути проблему, бо навпаки – сприяти посиленню негативних її наслідків чи ускладнити механізм застосування конкретних інструментів стрес-менеджменту.

Проблеми формування і використання соціально-психологічних інструментів в межах різних економічних систем доволі ретельно розглянуті у літературних джерелах. Зокрема, в цьому аспекті доцільно виокремити праці Є. Абаєвої, М. Альберта, Л. Балабанової, С. Богачова, В. Боднара, О. Виноградової, К. Гурової, В. Данюка, В. Діденка, Н. Дорошенко, С. Дуди, Т. Єгоркіної, О. Єськова, Г. Завіновської, Г. Захарчин, С. Іванова, Г. Іванченко, Є. Ільїна, О. Іляш, О. Кислюка, О. Кузьміна, А. Літягіна, П. Мавковеса, Н. Малої, І. Маринича, В. Матюшкіна, О. Мельник, М. Мескона, В. Мілашенка, Ю. Нікітіна, Р. Нікітіної, А. Новікової, Г. Осовської, Ж. Поплавської, І. Скворцова, Є. Тарасевича, О. Філатової, Н. Чухрай, Є. Шарапатової, О. Ястремської, В. Яцури та ін. Основними науковими доробками авторів у цій сфері є розвиток сутності поняття «соціально-психологічний інструмент», типологія стимулів, мотивів і методів мотивування, виявлення взаємозв'язку соціально-психологічних інструментів з економічним розвитком організацій, обґрунтування способів мінімізування демотиваційних чинників, виокремлення системи показників оцінювання соціально-психологічного клімату в колективах, оптимізування структури заробітної плати тощо. Попри те, відносна новизна об'єкта дослідження (стрес-менеджмент на підприємстві) призводить до існування прогалини у сфері

формування соціально-психологічних інструментів у межах систем стрес-менеджменту у компаніях.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Відповідно до поставленої проблеми метою статті є удосконалення науково-методичного підходу з розвитку соціально-психологічних інструментів формування та використання систем стрес-менеджменту на підприємствах.

РЕЗУЛЬТАТИ

Роль і значення соціально-психологічних інструментів формування та використання систем стрес-менеджменту на підприємствах зумовлена багато в чому сучасним трактуванням працівника як ключового елемента будь-якої системи і як основного чинника забезпечення стійких конкурентних переваг [1-6]. Слід вказати і на те, що кількісні, якісні, просторові, часові та інші зв'язки між елементами в межах систем стрес-менеджменту на підприємствах формуються у соціальній сфері, яка є вельми динамічною (динамічнішою за інші сфери суб'єкта господарювання). Тому в аналізованому контексті у межах стратегії, місії та політики управління персоналом слід враховувати важливість соціально-психологічної складової у формуванні та розвитку систем стрес-менеджменту.

Враховуючи вищенаведене, для розвитку соціально-психологічних інструментів формування та використання систем стрес-менеджменту на підприємствах доцільно удосконалити науково-методичний підхід з ідентифікування проблем, перспектив та можливостей удосконалення цих систем, що, на відміну від наявних, враховує пріоритетні з позиції соціально-психологічної складової предметні сфери та критерії оцінювання вмінь, знань та навичок управління критичними небажаними відхиленнями. Зазначений підхід забезпечує передумови для установлення ключових показників ефективності у зазначеній сфері. Насамперед, у межах зазначеного науково-методичного підходу для наочності доцільно будувати матрицю взаємозв'язків між зазначеними предметними сферами, критеріями, проблемами, перспективами та можливостями (табл. 1).

Таким чином, увага повинна звертатись на такі ключові сфери з позиції соціально-психологічної складової, як:

- ідентифікування та оцінювання ризиків, небезпек та загроз настання критичних небажаних відхилень в межах систем стрес-менеджменту;
- реагування на критичні небажані відхилення в межах систем стрес-менеджменту;
- організаційно-технічне забезпечення формування і функціонування систем стрес-менеджменту;
- формалізування управлінських процесів в межах систем стрес-менеджменту;
- поширення вмінь, знань та навичок в межах систем стрес-менеджменту.

Таблиця 1

Матриця взаємозв'язків між предметними сферами, критеріями, проблемами, перспективами та можливостями удосконалення систем стрес-менеджменту з позиції соціально-психологічної складової
[розвинуто автором]

Предметні сфери	Критерії оцінювання	Проблеми	Можливості	Перспективи
Ідентифікування та оцінювання ризиків, небезпек та загроз настання критичних небажаних відхилень в межах систем стрес-менеджменту	- зрозумілість; - інформативність; - забезпечення прямого і зворотного зв'язку; - прогнозування; - економічне оцінювання впливів; - моделювання сценаріїв розвитку; - формування управлінської документації та представлення висновків.			
Реагування на критичні небажані відхилення в межах систем стрес-менеджменту	- формування альтернатив; - процедури реагування; - формалізування процедур реагування; - зрозумілість завдань; - організування робіт; - документально-інформаційне забезпечення; - діагностування ефективності.			
Організаційно-технічне забезпечення формування і функціонування систем стрес-менеджменту	- ефективність управлінського інструментарію; - науково-методичне забезпечення; - сформованість інформаційної бази, її релевантність та достовірність; - формування документації щодо інформаційного забезпечення; - зрозумілість і вміння використовувати інструментальні засоби; - відповідність організаційно-технічного забезпечення формування і функціонування систем стрес-менеджменту цілям та завданням.			
Формалізування управлінських процесів в межах систем стрес-менеджменту	- сформованість вимог до документування управлінських процесів в межах систем стрес-менеджменту; - визначеність форми та структури документування управлінських процесів в межах систем стрес-менеджменту.			
Поширення вмінь, знань та навичок в межах систем стрес-менеджменту	- визначеність цілей та завдань поширення вмінь, знань та навичок в межах систем стрес-менеджменту; - фактична компетентність; - ефективність програми та методики навчання; - ключові вимоги до фахівців щодо управління критичними небажаними відхиленнями; - бюджет навчальних програм.			

У межах предметної сфери ідентифікування та оцінювання ризиків, небезпек та загроз настання критичних небажаних відхилень в межах систем стрес-менеджменту слід звертати увагу на фаховість керівників різних рівнів управління щодо таких аспектів:

- виявлення потенційних чинників ризиків, небезпек і загроз настання критичних небажаних відхилень в межах систем стрес-менеджменту;
- уміння взаємодіяти і налагоджувати оперативний зв'язок із вищим керівництвом з метою ідентифікування допустимого рівня відхилень;
- прогнозування наслідків особистісних, групових та корпоративних стресів (у розрізі фінансового стану загалом, юридичних зобов'язань, втрати ринків збуту, погіршення взаємовідносин із представниками зовнішнього середовища, виконання вимог нормативно-правової бази, погіршення іміджу та партнерської привабливості тощо);
- моделювання сценаріїв розвитку критичних небажаних відхилень щодо підприємства;
- економічне оцінювання впливу критичних небажаних відхилень на фінансові показники діяльності підприємства;
- формування документації за результатами ідентифікування та оцінювання ризиків, небезпек та загроз настання критичних небажаних відхилень в межах систем стрес-менеджменту тощо.

У межах предметної сфери реагування на критичні небажані відхилення в межах систем стрес-менеджменту увага повинна звертатись увага на таких аспектах:

- формування альтернативних шляхів мінімізування негативних наслідків критичних небажаних відхилень;
- розроблення процедур реагування на критичні небажані відхилення в компанії у разі їхньої відсутності;
- формалізування процедур реагування на різні критичні небажані відхилення;
- уміння ефективно розподіляти обов'язки між працівниками для впливу на особистісні, групові чи корпоративні стреси;
- інтегрування процедур реагування на критичні небажані відхилення в межах систем стрес-менеджменту з системою менеджменту суб'єкта господарювання загалом;
- документально-інформаційне забезпечення реагування на критичні небажані відхилення в межах систем стрес-менеджменту;
- діагностування ефективності заходів з реагування на критичні небажані відхилення в межах систем стрес-менеджменту.

У межах предметної сфери організаційно-технічного забезпечення формування і функціонування систем стрес-менеджменту слід звертати увагу на фаховість керівників різних рівнів управління щодо такого:

- формування, впровадження і використання управлінського інструментарію управління критичними небажаними відхиленнями;

– науково-методичне забезпечення управління критичними небажаними відхиленнями;

– накопичення, узагальнення і застосування завдяки апаратному та програмному забезпеченню інформаційної бази для вирішення завдань в межах систем стрес-менеджменту, а також її захист;

– використання методів та засобів накопичення та опрацювання інформації (анкети, бланки, опитування, проведення нарад тощо);

– установлення достовірності та релевантності інформаційного забезпечення;

– використання інструментальних засобів ідентифікування та оцінювання ризиків, небезпек та загроз настання критичних небажаних відхилень в межах систем стрес-менеджменту, їхнього оцінювання та моделювання сценаріїв розвитку;

– діагностування ефективності організаційно-технічного забезпечення формування і функціонування систем стрес-менеджменту (аналізування дієвості процедур, аналізування доцільності розподілу функцій тощо).

У межах предметної сфери формалізування управлінських процесів в межах систем стрес-менеджменту увага повинна звертатись увага на таких аспектах:

– формування вимог до документування управлінських процесів в межах систем стрес-менеджменту (розроблення посадових інструкцій, складання планів дій, установлення контрольних точок, побудова необхідних матриць, форм та іншої необхідної документації);

– визначення вимог до оперативних заходів з ліквідації наслідків критичних небажаних відхилень;

– визначення форми та структури документування управлінських процесів в межах систем стрес-менеджменту.

У межах предметної сфери поширення вмінь, знань та навичок в межах систем стрес-менеджменту слід звертати увагу на фаховість керівників різних рівнів управління щодо:

– визначеності цілей та завдань поширення вмінь, знань та навичок в межах систем стрес-менеджменту;

– установлення ключових вимог до фахівців щодо управління критичними небажаними відхиленнями;

– розроблення і впровадження методики навчання в межах систем стрес-менеджменту;

– розроблення і впровадження програми навчання в межах систем стрес-менеджменту;

– виявлення доцільності залучення консультантів-тренерів з-поза меж організації;

– ідентифікування фактичного рівня вмінь, знань та навичок персоналу щодо управління критичними небажаними відхиленнями;

– сформованість бюджету навчальних заходів.

Аналізуючи пріоритетні з позицій соціально-психологічної складової предметні сфери та критерії оцінювання вмінь, знань та навичок управління критичними небажаними відхиленнями, суб'єкти підприємницької діяльності мають змогу ідентифікувати

проблеми, можливості та перспективи у межах систем стрес-менеджменту.

ВИСНОВКИ

Вивчення теорії і практики, а також результати виконаних досліджень дають змогу зробити висновок про те, що удосконалений науково-методичний підхід з ідентифікування проблем, перспектив та можливостей удосконалення систем стрес-менеджменту, що враховує пріоритетні з позиції соціально-психологічної складової предметні сфери та критерії оцінювання вмінь, знань та навичок управління критичними небажаними відхиленнями, дає змогу зрозуміти сутність подальших робіт у цьому напрямку. Керівники і власники мають змогу виявити проблемні місця, ідентифікувати можливості та вже на основі цього установити перспективи, ухвалюючи в цьому напрямку відповідні управлінські рішення.

Список використаних джерел

1. Бокшицкая Е. Управление персоналом международной компании / Е. Бокшицкая // Менеджер по персоналу. – 2008. – №5. – С. 10-15.

2. Гунько В.І. Підвищення ролі держави у мотивації працівників до ефективної реалізації інтелектуального потенціалу / В.І. Гунько // Збірник наукових праць ЧДГУ. – 2013. – Вип. 33. – Частина 1. – С. 82-88.

3. Іванов С.Л. Роль нематеріальних чинників мотивації праці у формуванні людського капіталу сучасного підприємства в Україні / С.Л. Іванов // Наукові праці НДФІ. – 2010. – № 5. – С. 34-38.

4. Карапетян З. Оценка эффективности работы менеджмента / З. Карапетян // Акционерное общество: вопросы корпоративного управления. – 2011. – №4. – С. 72-75.

5. Козак К.Б. Мотиваційна політика підприємства як фактор його конкурентоспроможності / К.Б. Козак // Економіка харчової промисловості. – 2013. – №1 (17). – С. 21-24.

6. Криворотько І.О. Дослідження зарубіжного досвіду мотивації персоналу для використання в українських умовах / І.О. Криворотько // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2013. – №2 (71). – С. 151-154.

FILIPOVA

Svitlana

MALIN

Oleksandr

SHERSTNYOVA

Olga

Professor, Odessa National
Polytechnic University

PhD (Law), Odessa National
Polytechnic University

master, Odessa National Polytechnic
University

УДК 338.47.656

MARKETING AND INFORMATION TECHNOLOGIES AS TOOLS TO ENSURE FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS

МАРКЕТИНГОВІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Problems of urban passenger transport functioning are revealed. The analysis of passenger traffic in January-June 2017 was carried out. The ideas of leading scientists concerning the solution of existing problems are researched. The ways of improvement of functioning of city passenger transport are offered.

Розглянуто регіональні та корпоративні ризики, їх вплив на діяльність металургійних підприємств та конкурентоспроможність української металопродукції, оцінка та способи зниження ризиків.

Keywords: city passenger transport, public transport, passenger traffic, automated system of payment of fares, Transport strategy of Ukraine

Ключові слова: ризик, невизначеність, елементи ризику, економічні ризики, регіональні ризики, корпоративні ризики, зниження ризику

INTRODUCTION

Some facts indicate the negative trends in the development of enterprises in the restaurant industry. Over the past year, some establishments such as «the Coffee House», «Shokoladnica», «Pidkova», «Gourme» «La Rums», and «Baskin Robbins» have come out of the market in the capital of Ukraine.

Although there is no mass closure of restaurants, but businesses operating in rented premises and not paying much attention to managerial activity, operate with minimal profitability and may eventually close down. A positive signal for the development of public catering is the lack of saturation of the Ukrainian market of restaurant services, which, in conditions of declining demand, means only reducing the number of visitors and the average cost of one order and does not lead to closure [1; 2].

THE PURPOSE OF THE WORK

The purpose of the article is to study modern marketing and information technologies and their suitability for enterprises of hotel and restaurant business.

RESEARCH METHODS

Methodological and informational basis of work are scientific works, materials of periodicals, Internet resources.

RESULTS

An important direction in the management of the development of enterprises in the restaurant business is the introduction of modern information technology. In modern conditions, the development and effective management of any business are associated with innovative

approaches and automation of all types of activities. The most popular information systems aimed at automating the managerial processes of restaurant enterprises in Ukraine can be attributed to the R-Keeper restaurant management system. It is able to provide high-tech cash service to customers of the restaurant with the support of any form of payment [3]. The R-Keeper™ software system is a professional automation system for catering companies: restaurants, cafes, bars and other institutions, both single and networked.

The R-Keeper™ restaurateur has all the necessary tools for managing the restaurant, warehouse and production, as well as innovative technological solutions for organizing efficient restaurant staff and guest loyalty management: Apple iPod Touch-based mobile waiter terminals, virtual guest card, electronic menu on the tablet iPad, cash desk with an additional screen for the visitor, intelligent system of event video control at the cash zone, automatic reservation system, CRM system, remote monitoring system you restaurant, delivery system automation system, warehouse automation system and others.

To automate stock control system R-Keeper software used StoreHouse, allowing full control of the process of production management in restaurants, cafes and fast food restaurants. Compatibility of StoreHouse with the accounting system 1C: Accounting allows the user based on the documents StoreHouse automatically generate in 1C: Accountancy transaction log and posting log. A dedicated OLE server provides 1C: Accounting the direct access to StoreHouse data, which simplifies the interaction between these two programs.

The R-Keeper system works on various cash registers and waiter's terminals (stations), which are integrated into

the local network. Stations according to their purpose and functional capabilities are divided into four types: station cashier; waiter's station; bartender station; computer manager.

Also recommended for the introduction by specialists is the system РСТЪ: Рестораторъ, which is intended to automate the work of the restaurant and contains such modules for automation of the main business processes [4; 5]:

- module "Waiter", intended for automation of work with orders;
- module "Fast Food", which implements a simpler form of order management than the "Waiter" module;
- module "Leader" – to automate the work of restaurant manager;
- module "Warehouse" – for automation of management of logistics processes and work of warehouse capacities.

Other software products are available on the market for information support, including:

- system РСТЪ: Магнатъ, is intended for automation of management of network enterprises of the sphere of hospitality and restaurant business;
- system ASTOR: a restaurant designed to automate restaurant service and staff control.

The use of information technologies and relatively new methods of customer service by enterprises in the restaurant economy of Ukraine fulfills important functions of their development through promoting the quality of services, attracting customers, increasing profits, gaining competitive advantages in the market.

One of the effective functions of management of the development of enterprises of the restaurant economy of Ukraine is the integration of the participants of the recreational complex, which will allow establishing a comprehensive service of tourists, holidaymakers or ordinary consumers. For restaurant business enterprises, cooperation with hotels, sanatorium and resort establishments, travel or transport companies is an opportunity to attract additional visitors and increase profits [6]. The same situation can be observed in case of reciprocal interaction, the effect of which can also be manifested in the exchange of experience with non-competitive organizations regarding the methods and technologies of customer service, which will create additional impulses for improving the effectiveness of the management business development initiative.

Implementation of the latest technology services has positive features for both consumers and restaurant management. For the consumer they are as follows:

- time is released, which is related to the choice of the dish and its order;
- the guest may have partial control over the process of food production and make some adjustments;
- the visitor can count on his time in the restaurant and determine his future rest;
- it can be calculated using an electronic card without using paper money;
- and may also express their complaints and dissatisfaction or wishes on the site of the restaurant about their visits.

For the management of a restaurant, the positive features are as follows:

- constant control over the work of the institution through the system of observations from the cabinet;
- there is an opportunity to intervene promptly in any process or stage of service;
- if there is a delay in the production of food, the manager can make appropriate conclusions about increasing the number of chefs or replacing some of them;
- waiter does not deal with paper money and does not receive so-called "tip" (which is then tax-free).

This is especially important, because if you take the customer service process comprehensively, then the corresponding part of the reward should also be received by a cook who directly produces a dish, a dishwasher and other workers of the main production; simplifies the accounting system when calculating using an electronic card; there is an opportunity to analyze not only the quality of dishes and products, but also the level of consumer service [7; 8].

Having analyzed the foreign experience in organizing restaurant business, one can distinguish in completely new approaches of the industry in Ukraine, including such ideas as:

- the emergence of conceptual, unique enterprises in the restaurant industry;
- application of automated and robotic service;
- placement of presentations and show-windows with dummies of the finished dish's menu in the shopping halls for the visual selection of the position and irritation of the taste recipients of the consumer;
- the concept of "free flow", characterized by the lack of waiters, open kitchen, the free placement of visitors in the thematically isolated zones of trade halls, cocktails, beer, with hot dishes, snack bars;
- application of methods of molecular cuisine;
- introduction of eco-technologies and popularization of the idea of healthy food;
- unusual combinations and flavor accents (combination of cold and hot, sweet and salty, etc.) in the technology of the restaurant industry.

CONCLUSION

Thus, in order to improve the competitiveness of restaurant enterprises, it is necessary to carry out activities in the following areas: improving the quality of manufactured restaurant products, increasing productivity, optimizing the structure of enterprise management, introducing new technologies, equipping workplaces with modern innovative and information technologies, progressive equipment, etc. necessary for implementation of innovation activity.

References

1. Bashynska I.O. (2014) Chapter 4.2. Suchasni zasoby zabezpechennya informatsiynoyi skladovoyi ekonomichnoyi bezpeky promyslovoho pidpryyemstva (S. 310-315) u kol. monohrafiyi Formuvannya mekhanizmu stiykoho rozvytku ekonomiky: teoriya ta praktyka. – Dnipropetrovs'k: «FOP Drobyazko S.I.», 2014.
2. Orhanizatsiino-ekonomichne zabezpechennia komertsializatsii rezultativ naukovykh doslidzhen vyshchykh navchalnykh zakladiv ta yikh naukovykh pidrozdiliv, shcho spryiaie innovatsiinomu rozvytku Ukrainy: monohrafiia / S.V. Filyppova, K.V. Kovtunen-

ko, L.O. Voloshchuk, S.A. Niziaieva, I.O. Bashynska. – Donetsk: Vyd-vo «Noulidzh» (Donetske viddilennia), 2012. – 326 s.

3. Bashynska I.O. (2016) Using SMM by industrial enterprises // Aktual'ni Problemy Ekonomiky= Actual Problems in Economics, 12 (186), 360-369

4. The official website of the system R-Keeper™. Available at: www.r-keeper.ru/about/

5. Filyppova S. (2017) Risk Management. Lecture course: textbook // Bashynska I., Filyppova S. – Kharkiv: publishing house "Disa Plus", 2017. – 101 p.

6. Bashynska I.O. (2015) Using the method of expert evaluation in economic calculations. // Aktual'ni Prob-

lemy Ekonomiky [Actual Problems in Economics], 7 (169), 408-412

7. Bashynska I. (2014) Ensuring economic security of modern enterprise as a systematic approach // British Journal of Science, Education and Culture, 2014, No. 1. (5) (January-June). Volume IV. "London University Press". London, 2014. – 804 p. – P. 340-343

8. Bashynska I.O. (2014) Chapter 3.2. Utochnennya vyznachennya definitsiyi ta ekonomichnoho zmistu katehoriyi «ekonomichna bezpeka pidpryyemstva» (S. 14-20) u kol. monohrafiyi Ekonomichna bezpeka v umovakh hlobalizatsiyi svitovoyi ekonomiky: [kolektyvna monohrafiya u 2t.]. – Dnipropetrovs'k: «FOP Drobyazko S.I.», 2014. – T. 2. – 349 p.

ЧЕРЕПАНОВА

Вікторія Олександрівна
vitcherepanova@gmail.com

УДК 658.1

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЛОВОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ У
СФЕРІ ІНЖИНІРИНГОВИХ ПОСЛУГMETHODOLOGICAL PROVISION FOR BUSINESS CONSULTING IN THE
FIELD OF ENGINEERING SERVICESк.е.н., доцент, професор,
НТУ "ХП"

Стаття присвячена визначенню сутності інжинірингових послуг як виду ділового консультування, проаналізовано сучасний стан реалізації консультаційних послуг в Україні та запропоновано методичне забезпечення щодо надання інжинірингових послуг. У статті обґрунтовано доцільність використання інжинірингу у промисловості як засобу впровадження інноваційних рішень та технічного переоснащення виробництва.

Статья посвящена определению сущности инжиниринговых услуг как вида делового консультирования, проанализировано современное состояние реализации консультационных услуг в Украине и предложено методическое обеспечение по оказанию инжиниринговых услуг. В статье обоснована целесообразность использования инжиниринга в промышленности как средства внедрения инновационных решений и технического перевооружения производства.

The article is devoted to the definition of the essence of engineering services as a type of business consulting, the current state of the implementation of consulting services in Ukraine is analyzed and methodological support for the provision of engineering services is proposed. The article substantiates the expediency of using engineering in the industry as a means of introducing innovative solutions and technical re-equipment of production.

Ключові слова: консалтинг, ділові послуги, ділове консультування, інжиніринг, промисловість, промислові підприємства, методичне забезпечення

Ключевые слова: консалтинг, деловые услуги, деловое консультирование, инжиниринг, промышленность, промышленные предприятия, методическое обеспечение

Key words: consulting, business services, business consulting, engineering, industry, industrial enterprises, methodical support

ВСТУП

Економіка України хоча і дуже низькими темпами, але здійснює зростання. Так у першому півріччі 2017 р. ВВП України збільшилося на 2,5% у порівнянні з 2016 р.. Зростання ВВП потребує покращення роботи промислових підприємств. Незважаючи на позитивну динаміку ВВП в цілому, промисловість України у першому півріччі 2017 р. продемонструвала хоча й незначну, але все-таки негативну динаміку. Обсяг промислового виробництва зменшився на 0,4% від рівня за аналогічний період 2016 р. [1]. Ці дані показують необхідність розробки заходів щодо покращення промислового виробництва в Україні, у тому числі у напрямку реконструкції та технічного переоснащення промислових підприємств, а це можливо завдяки впровадженню інжинірингових послуг.

Як зазначає Н.А. Городиська [2], «досвід економічно розвинених країн свідчить про те, що сьогодні конкурентні переваги мають ті суб'єкти господарювання, які зосередили свою увагу на впровадженні сучасних технологій. Саме вони, а також їх продумане застосування та використання дають змогу під-

приємствам успішно функціонувати в умовах динамічного розвитку ринку. Купівля-продаж технологій, їх модернізація, впровадження інновацій у виробничих процесах, технічне переоснащення підприємств і не тільки – у цьому всьому одне із ключових місць належить інжинірингу та інжиніринговим підприємствам.

Проблемам сутності та розвитку інжинірингу присвячено наукові праці таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як В. Геєць, М.П. Денисенко, О.Є. Кузьмін, Н.В. Краснокутська, Д.В. Кукленко, А.А. Лобанов, І.І. Мазур, В.І. Максимов, О.В. Редкін, Н.В. Федькевич, А. Чупрін, В.Д. Шапіро та ін. У працях цих науковців визначено сутність, види, взаємозв'язок з бізнес-процесами, що протікають у виробничих підприємствах на різних етапах інноваційної діяльності. Недостатньо розкритими є питання надання інжинірингових послуг консультаційними фірмами.

Питання розвитку консультування за видами ділових послуг розглянуті у працях вітчизняних та зарубіжних вчених таких, як В.А. Верба, Т.І. Решетняк, М.С. Іванова, С.С. Ніколенко, А.П. Посадський,

Л.Г. Саркісян, Е. Бейч, П. Блок, М. Зільберман, О.В. Кленін, М.Г. Білопольський, К.М. Кубр, Левін, Г. Ліппіт, Ф. Стілліе, Ф. Уїкхем, та інших. Однак, методичне забезпечення цих послуг розглянуто недостатньо, оскільки інжиніринг до тепер розглядався в Україні як окремий вид бізнесу у сфері послуг та він не поєднувався з управлінським консультуванням.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні змісту та методичних засад щодо використання інжинірингу у якості одного з видів ділового консультування.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, методи наукових досліджень.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення, системного підходу.

РЕЗУЛЬТАТИ

В економічній літературі поняття «інжиніринг» та «ділове консультування» не мають чіткого визначення. Так Балабанов І.Т. [3], Дідківський М.І. [4], Лукін С.Ю. [5], Л.О. Іванова, В.О. Іванов, В.В. Колесніков [6] поняття «інжиніринг» трактують як технічні знання чи інноваційна діяльність. В.С. Білоусько, М.І. Беленкова, Т.Ю. Білоусько, В.М. Тимчук [7], А.Г. Загородній та Г.Л. Вознюк, [8], В.В. Козик, Л.А. Панкова та Н.Б. Даниленко [9] та інші – як інженерно-технічні та консультативні послуги щодо створення об'єктів промисловості, виробничої та соціальної інфраструктур [9].

Згідно із пп. 14.1.85 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу «інжиніринг – це надання послуг (виконання робіт) із складення технічних завдань, проектних пропозицій, проведення наукових досліджень і техніко-економічних обстежень, виконання інженерно-розвідувальних робіт з будівництва об'єктів, розроблення технічної документації, проектування та конструкторського опрацювання об'єктів техніки і технології, надання консультації та авторського нагляду під час монтажних та пусконаладжувальних робіт, а також надання консультацій, пов'язаних із такими послугами (роботами)» [10].

Отже, в даній статті пропонується поняття «інжиніринг» розглядати як вид ділового консультування, що пов'язаний із наданням послуг техніко-економічного характеру щодо будівництва, реконструкції та технічного переоснащення виробничих підприємств.

Під діловою послугою [11] розуміють «зручності, що надаються споживачеві. Розрізняють послуги технічного обслуговування і послуги консалтингового характеру».

У вітчизняних статистичних даних щодо надання консультаційних послуг інжинірингові роботи включені у професійну, наукову та технічну діяльність і у третьому кварталі 2017 р. склали 16645324,3 тис. грн., що на 23,31 % більше, ніж у відповідному періоді 2016 р. (13498304,0 тис. грн.) [12]. Але проаналізувати надання інжинірингових послуг неможливо, оскільки не має можливості виокремити обсяги реалізації цих послуг, що надаються консультаційними фірмами.

У роботах [13,14] зазначено, що попит на консалтингові послуги в країні залишається низьким з причин складної макроекономічної ситуації та низької ділової активності підприємств, відсутності досвіду та культури роботи з незалежними консультантами, неспроможності потенційних клієнтів оцінити користь консалтингової послуги [13]. Тому пропонується у якості нової ділової послуги надавати клієнтам, чия робота базується на впровадженні інновацій, послуги з інжинірингу на комерційній основі [15].

Зміст поняття «консалтинг» (з англійської – консультування), що увійшло до нашої мови як спеціальний термін, означає здійснення економічного консультування будь-якого масштабу. Консалтинг, або економічне консультування, може стосуватися як локальних суто економічних питань (фінансовий аналіз, бухгалтерія, аудит, оподаткування), так і глобальних управлінських проблем (стратегічний розвиток, реорганізація, інноваційний процес). Таким чином, управлінське консультування (management consulting) є видом консалтингової діяльності, що спрямований на надання допомоги у вирішенні управлінських проблем [16, 17].

Поняття «ділове консультування» використовується у психології, де цей термін визначається так, «яке пов'язане з рішенням людьми ділових проблем». Воно є «найпоширенішим видом психологічного консультування та має стільки різновидів, скільки існує різноманітних справ і видів діяльності у людей» [18]. Тому у даній науковій статті пропонується поняття «управлінське консультування» замінити на більш поширене – «ділове консультування», оскільки вітчизняним консультаційним фірмам у сучасних умовах господарювання доцільно розширити спектр надання послуг, які пов'язані з відновленням діяльності промислових підприємств, до яких доцільно віднести інжинірингові, лізингові та санаційні послуги.

В науковій літературі використовується, в основному, поняття «методичне забезпечення» відносно навчального процесу. Так у роботі [19] воно охоплює «сукупність документів, наукових, навчальних, методичних матеріалів, які: а) описують зміст, б) встановлюють структуру, в) визначають результат, г) регламентують перебіг навчального процесу».

Методичне забезпечення інжинірингових послуг включає:

1. Процедуру надання інжинірингових послуг підприємствам;
2. Характеристика етапів надання послуг підприємством, що спеціалізується на управлінському консультуванні;
3. Розробка модуля з підготовки фахівців з інженерно-будівельного проектування в частині кошторисної документації та участь у тренінгах;
4. Формування відповідної документації.

Підприємства, що спеціалізуються на управлінському консультуванні, як правило, не мають у своєму складі інженерів конструкторів та інженерів будівельників, тому весь спектр інжинірингових робіт це підприємство провести не в змозі, тому при розробці процедури надання інжинірингових послуг будуть залучатися інші компанії (рис. 1).

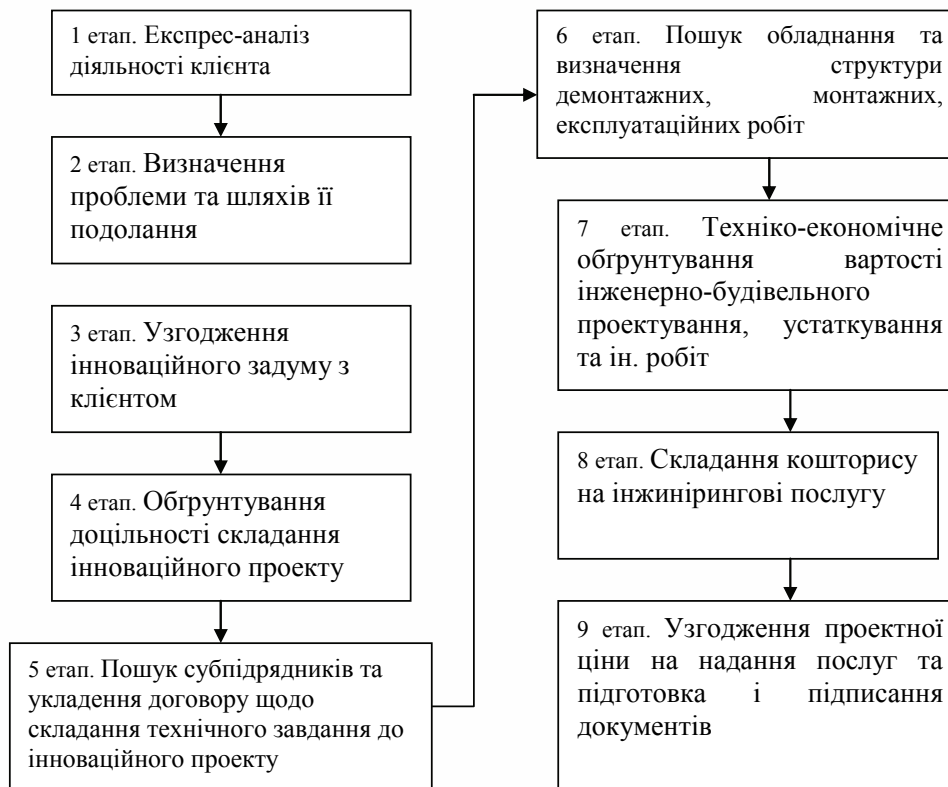

Рис. 1. Процедура надання інжинірингових послуг підприємствам та їх характеристика
[побудовано автором]

ВИСНОВКИ

Запропоновано методичне забезпечення надання інжинірингових послуг промисловим підприємствам, яке показує етапи проведення робіт щодо технічного переоснащення суб'єктів господарювання. При цьому консультаційна фірма здійснює фінансовий та майновий експрес-аналіз діяльності клієнта, пропонує та узгоджує напрям інноваційного розвитку, обґрунтовує техніко-економічну доцільність впровадження інноваційного проекту, здійснює пошук субпідрядників та узгоджує технічне завдання щодо реалізації інноваційного проекту, проводить пошук, керує демонтажем та монтажем обладнання, складає остаточний кошторис та узгоджує загальну ціну на виконання інжинірингових послуг.

Список використаних джерел

1. Економіка України в першому півріччі 2017 року: фактори динаміки та перспективи розвитку // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.icps.com.ua/ekonomika-ukrayiny-v-pershomu-pivrichchi-2017-roku-factory-dynamiky-ta-perspektivy-rozvytku/>
2. Городиська Н.А. Поняття інжинірингу та його значення у ринкових умовах господарювання/ Н.А. Городиська // Lviv Polytechnic National University Institutional Repository// [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua>
3. Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент: [учебн. пособие] / И.Т. Балабанов. – СПб.: Питер, 2000. – 208 с.

4. Дідківський М.І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: [навч. посіб.] / М.І. Дідківський. – К: Знання, 2004. – 462 с
5. Лукін С.Ю. Україна на сучасному ринку наукоємної продукції / С.Ю. Лукін, Р.П. Козаченко // Економічний простір: збірник наукових праць. – 2008. – № 11. – С. 29–35.
6. Іванова Л.О. Селекційний інжиніринг у тваринництві / Л.О. Іванова, В.О. Іванов, В.В. Колесніков // Науковий журнал “Таврійський науковий вісник”. – 2010. – № 69. – С. 35–39.
7. Білоусько В.С. Проблеми трансферу інтелектуального капіталу в системі об'єктів права інтелектуальної власності і нематеріальних активів / В.С. Білоусько, М.І. Беленкова, Т.Ю. Білоусько, В.М. Тимчук // Вісник Центру наук. забезп. агропромислового виробництва Харківської області: науково-виробничий збірник. – 2011. – Вип. 10. Серія: економіка. – С. 348–361.
8. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2005. – 714 с.
9. Козик В.В. Міжнародні економічні відносини: [навч. посіб.] / В.В. Козик, Л.А. Панкова, Н.Б. Даниленко. – К: Знання, 2008. – 406 с.
10. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/>
11. Тлумачний словник економіста [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://subject.com.ua/economic/dict1/521.html>

11. Діяльність підприємств сфери послуг Статистичний бюлетень [Електроний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/08/Arch_psp_bl.htm

13. Черепанова В.О. Напрями вдосконалення управлінського консультування підприємств в умовах фінансової кризи / В.О. Черепанова, Т.В. Солодовнікова, Пивовар В.М. // Віст. НТУ «ХП». Збірн. Наукових праць. – Харків: НТУ «ХП». – 2014. – №64(1106). – С. 160–163.

12. Черепанова В.О. Планування розвитку управлінського консультування / В.О. Черепанова, Д.С. Лейкін // Віст. НТУ «ХП». Збірн. Наукових праць. – Харків: НТУ «ХП». – 2015. – №59(1168). – С. 76–79.

15. Черепанова В.О. Інжиніринг як засіб впровадження інноваційних технологій / В.О.Черепанова // Матер. II Міжнарод. наук.-практ. інтернет-конферен-

ції «Стратегічно-інноваційний розвиток суб'єктів економічної системи в умовах глобалізації», (Кременчук, 8-10 листопада 2017 року). – Кременчук, КрНУ, 2017. – С.147-150.

13. Вікіпедія [Електроний ресурс] – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Консалтинг>

14. Верба В.А. Організація консалтингової діяльності: Навч. посібник / В.А. Верба, Т.І. Решетняк. – К.: КНЕУ, 2000. – 244с.

15. Пожидаєва О.В. Сутність та види консультування в соціально-педагогічній діяльності / О.В. Пожидаєва // Вісник Запорізького національного університету: зб. наук. пр. – 2012. – №1(17). – Сер. Педагогічні науки. – С. 22–25.

16. Жорнова О. Науково-методичне забезпечення навчального процесу у вищій школі: усталені нормативи та сучасні вимоги / О. Жорнова, О. Жорнова // Вісник Книжкової палати. 2012. № 2. – С.1-4.

ГРИДЖУК

Дмитро Миколайович
dgrydzhuk@gmail.com

УДК 657.6

РОЛЬ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

THE ROLE OF THE COMPETITIVE ENVIRONMENT ON THE BANKING MARKET IN SUPPORT OF BANKING ACTIVITY EFFICIENCY

к.е.н., доцент,
викладач, КНЕУ

Стаття присвячена дослідженню проблем, вирішення яких сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українських банків за сучасних умов розвитку конкуренції на ринку банківських продуктів і послуг. Запропоновано заходи для захисту власних економічних інтересів банку та його клієнтів, підвищення надійності захисту його прав як кредитора, а також прав позичальників, використання ефективних способів і методів стягнення боргу.

Статья посвящена исследованию проблем, решение которых будет способствовать повышению конкурентоспособности украинских банков в современных условиях развития конкуренции на рынке банковских продуктов и услуг. Предложены меры для защиты собственных экономических интересов банка и его клиентов, повышение надежности защиты его прав как кредитора, а также прав заемщиков, использование эффективных способов и методов взыскания долга.

The article is devoted to the research of problems, the solution of which will help to increase the competitiveness of Ukrainian banks in the current conditions of development of competition in the market of banking products and services. Measures are proposed to protect the bank's own economic interests and its clients, increase the reliability of protecting its rights as a creditor, as well as the rights of borrowers, the use of effective methods and methods of debt collection.

Ключові слова: конкурентне середовище, індекс глобальної конкурентоспроможності, CRM-система, інтернет-банкінг

Ключевые слова: конкурентная среда, индекс глобальной конкурентоспособности, CRM-система, интернет-банкинг

Keywords: competitive environment, the Global Competitiveness index, CRM system, internet banking

ВСТУП

Наразі в Україні, зокрема вітчизняній банківській системі, існує багато проблем, що потребують практичного вирішення. Вони висуюють на перший план питання, пов'язані з подальшим розвитком фінансового сектора і вдосконаленням кредитної політики держави в умовах конкурентного середовища на ринку банківських послуг.

Вирішення цих проблем залежить насамперед від удосконалення банківського законодавства, а саме [1]:

- банківське законодавство має описувати всі форми і прояви взаємовідносин банків з органами державної влади й управління, Національним банком, між собою і клієнтурою. Усі закони повинні мати характер прямої дії, аби втручання органів управління у діяльність комерційних банків було мінімальним;
- модернізації системи банківського ліцензування, передбачення усунення монополізму на фінансовому ринку, а також визначення рівних конкурентних умов для всіх банків;
- для цілковитої повноти застосування законо-

давчих норм, що регулюють діяльність на фінансовому ринку, варто було б впровадити основні положення банківського законодавства у законодавчі акти, що регулюють інші сфери економіки;

- імплементувати для безумовного додержання законодавчі норми, що регламентують кредитування власників та акціонерів банків, пов'язаних осіб;
- при вдосконаленні податкового законодавства слід враховувати специфіку діяльності банків і зацікавлювати їх у прибутковій діяльності і стабільності, створення у банках резервів для покриття можливих збитків (такі резерви доцільно формувати за рахунок доходів банку від оподаткування);
- підтримувати регіональний розвиток банків, спростивши процедуру відкриття нових банків, філій, відділень у будь-якому регіоні країни;
- опікуватися відповідними умовами для створення за прикладом кращих світових зразків спеціалізованих кредитних установ, інвестиційних, інноваційних, іпотечних, експортно-імпорتنних банків, товариств взаємного кредиту, кредитної кооперації тощо. Обов'язковою на рівні з великими гравцями має бути мережа невеликих і середніх банківських установ, що

повинні працювати з малим і середнім бізнесом (можуть мати для цього певні обмеження на ринку).

Потрібно відмітити, що конкурентне середовище на ринку банківських послуг має цілком очевидний матеріальний вимір. Навряд чи можна не погодитися з тим, що [2,3]:

- чим сильніше банки “відривають” від державних коштів, тим менше у них можливостей кредитувати не тільки бюджети регіонів, а й бізнес, а значить і економіку регіону;

- чим нижче падає довіра до банків через щомісячні введення тимчасових адміністрацій, тим вищими є ставки по кредитах і нижчими ставки по депозитах, що їх пропонують лідери ринку, які перетворюються на квазімонополістів, навіть всупереч своїм бажанням;

- чим менше банків працюють у певному населеному пункті, тим більше насаджуваних послуг, тим вищі тарифи по операціях і спреди з продажу іноземної валюти.

Конкурентне середовище у банківському секторі – це специфічна сфера конкурентної взаємодії банків, поведінка яких формується за умов сукупності чинників, які визначають відповідний рівень розвитку ринку фінансових послуг», – зазначається в роботі [4].

Зауважимо, що завдяки функції забезпечення конкурентоспроможності у банківській сфері капітал стає головним фактором здатності банку успішно здійснювати свою діяльність, бути прибутковим і ліквідним, виступати гідним суперником іншим суб'єктам фінансового ринку. Конкурентоспроможність банку, з одного боку, передбачає здатність забезпечувати попит споживачів у якісних банківських послугах та протистояти негативним зовнішнім впливам і ризикам, а з іншого – саме рівень конкурентоспроможності є засобом подальшого зміцнення банком конкурентних переваг на ринку.

Тому дослідження конкурентного середовища на ринку банківських послуг в забезпеченні ефективності банківської діяльності являється актуальною проблемою.

МЕТА РОБОТИ – проаналізувати динаміку індексу глобальної конкурентоспроможності України за основними складовими, складовими інновацій та складовими розвитку фінансового ринку за період 2014-2017 рр. Запропонувати рекомендації щодо підвищення привабливості для комерційних банків інвестиційних і конверсійних кредитів з урахуванням великих обсягів витрат на їх обслуговування, високо-

го ступеня ризику, відсутності надійних гарантій повернення зазначених кредитів. Показати, що за сучасних умов розвитку конкуренції на ринку банківських продуктів і послуг система фінансового управління повинна бути націлена на планування і облік стану ресурсних позицій і фінансових результатів клієнтів у точках продажів у розрізі банківських продуктів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, систематизації, коригування інноваційних знань, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

У табл. 1 представлена динаміка позиції України та деяких країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності за період 2012-2017 рр. Так, за опублікованим Всесвітнім економічним форумом Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016-2017 (The Global Competitiveness Index), Україна посіла 85-е місце серед 138 країн світу, втративши за рік шість позицій (у попередньому рейтингу займала 79-у позицію). Вже традиційно, рейтинг очолили Швейцарія та Сінгапур.

До десятки найконкурентоспроможніших увійшли США, Нідерланди, Німеччина, Швеція, Великобританія, Японія, Гонконг та Фінляндія. Доречі, Росія у 2017 році посіла 43 місце в рейтингу, покращивши свою позицію на 2 пункти (табл.1).

Зауважимо, що найкращі показники із п'яти країн, що розглянуті у табл.1 – у Польщі.

У табл. 2 представлена динаміка індексу глобальної конкурентоспроможності України за основними складовими за період 2014-2017 рр. Як видно із табл. 2 всі позиції основних складових достатньо низькі, окрім розміру ринку, що дає можливість на цій основі розвивати всі інші складові. Розмір ринку – це можливий обсяг реалізації товарів, що визначається платоспроможністю населення при даному рівні споживчих цін на ринку. Тому, маючи високі показники рейтингу за розміром ринку, можна підніматися на вищі щаблі у розвитку фінансового ринку, технологічної готовності, відповідності бізнесу сучасним умовам та інновацій.

У табл.3 представлена динаміка індексу глобальної конкурентоспроможності України за складовими інновацій за період 2014 – 2017 рр.

Таблиця 1

Динаміка позиції України та деяких країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності за період 2012 – 2017 рр.

Позиції України та деяких країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності	2012-2013 із 144 країн	2013-2014 із 148 країн	2014-2015 із 144 країн	2015-2016 із 140 країн	2016-2017 із 138 країн
Україна	73	84	76	79	85
Грузія	77	72	69	66	59
Туреччина	43	44	45	51	55
Росія	67	64	53	45	43
Польща	41	42	43	41	36

Джерело: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-1>

Таблиця 2

Динаміка індексу глобальної конкурентоспроможності України за основними складовими за період 2014 – 2017 рр.

Індекс глобальної конкурентоспроможності України	2014-2015 із 144 країн	2015-2016 із 140 країн	2016-2017 із 138 країн
Розвиток фінансового ринку	107	121	130
Технологічна готовність	85	86	85
Розмір ринку	38	45	47
Відповідність бізнесу сучасним вимогам	92	72	73
Інновації	81	54	52

Джерело: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-1>

Таблиця 3

Динаміка індексу глобальної конкурентоспроможності України за складовими інновацій за період 2014 – 2017 рр.

Індекс глобальної конкурентоспроможності України	2014-2015 із 144 країн	2015-2016 із 140 країн	2016-2017 із 138 країн
Здатність до інновацій	82	52	49
Якість науково-дослідних інститутів	66	43	50
Витрати компаній на дослідження і розробки	67	54	68
Співпраця університетів і промисловості у дослідженнях та розробці	74	74	57
Державні закупівлі високотехнологічної продукції	123	98	82
Наявність вчених та інженерів	48	29	29

Джерело: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-1>

Як видно із табл.3 лідирує складова по наявності вчених та інженерів та якості науково-дослідних інститутів та підвищився рейтинг здатності до інновацій. За останній рік підвищився рівень співпраці університетів і промисловості у дослідженнях та розробці. Державні закупівлі високотехнологічної продукції теж піднялися в рейтингу на 41 п. Це говорить про поступове покращення інноваційного клімату в Україні.

Відзначимо, що найбільшого поширення в українських банках набули такі види інноваційних змін, як [5, с. 85-87]:

- зміна структури банківської установи;
- багатоканальна діяльність з поєднанням нових і традиційних технологій та інструментів, самообслуговування, дистанційне обслуговування, телефонні центри;
- віртуальні банківські та фінансові технології: управління банківськими рахунками, готівкові розрахунки, електронний підпис, укладання договорів;
- комплексне використання нових інформаційних та комунікаційних технологій для електронного та змішаного (традиційного і нового) маркетингу;
- нові можливості внутрішнього контролю та аудиту;
- зміни у кваліфікації робітників: продукт менеджер, консультант, спеціаліст з трансакцій та консультацій;
- розосередження і організаційне розділення банку на три елементи: поширення послуг, виробнича частина і портфельний банк;
- оптимізація банківської мережі: сегментація, зміни у філіях і філіальній мережі; комплексне використання нових інформаційних і комунікаційних технологій для електронного і змішаного (традиційного і

нового) маркетингу (клієнт сам вибирає форму обслуговування);

– нові банківські продукти (послуги) на базі нових технологій, нові автомати самообслуговування (моно- і багатофункціональні, інформаційні).

У табл. 4 представлена динаміка індексу глобальної конкурентоспроможності України за складовими розвитку фінансового ринку за період 2014-2017 рр.

Як видно з табл.4 останнє місце в рейтингу України займає міцності банків та регулювання фондових бірж (137 місце). Надійність і довіра, а також ефективність розвитку фінансового ринку дуже низька.

Хоча у 2016-2017 рр. в НБУ було запущено виконання 20 нових проектів у різних категоріях- банківського нагляду, внутрішньої трансформації, ринків капіталу, захисту прав споживачів, технологій та інновацій, які дозволяють заповнити прогалини у регулюванні окремих сегментів ринку, створити умови для розвитку інновацій та підвищити ефективність діяльності регуляторів (табл. 5).

НБУ працює над підвищенням частки безготівкових розрахунків в економіці та впроваджує новітні технології та інновації згідно з кращим міжнародним досвідом. Наразі НБУ сфокусований на реінжинірингу, оптимізації та автоматизації внутрішніх процесів, що має наблизити ефективність його діяльності до кращих світових бенчмарків [6, 7].

Активними учасниками цільової команди реформ є представники: Національного банку, Комітету з питань фінансової політики та банківської діяльності ВРУ, НАБУ, НКЦПФР, ФГВФО, НКФП, Міністерства фінансів, Адміністрації Президента, громадських організацій та експертної спільноти, з якими проходить обговорення пріоритетних проектів та пошуку оптимальних рішень [7, с.9].

Таблиця 4

Динаміка індексу глобальної конкурентоспроможності України за складовими розвитку фінансового ринку за період 2014 – 2017 рр.

Індекс глобальної конкурентоспроможності України	2014-2015 із 144 країн	2015-2016 із 140 країн	2016-2017 із 138 країн
Ефективність	109	113	124
- доступність фінансових послуг	123	123	116
- фінансування через місцевий ринок капіталу	108	118	127
- простота доступу до кредитів	87	87	112
- наявність венчурного капіталу	97	102	123
Надійність і довіра	100	120	128
- міцність банків	138	140	138
- регулювання фондових бірж	127	135	137

Джерело: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krajin-svitu-za-indeksom-globalnoi-konkurentospromozhnosti-1>

Таблиця 5

Інноваційні проекти НБУ за 2016–2017 рр.

Категорія	Проекти 2016 р. – 2017 р.
Банківський нагляд	- Єдиний сервісний центр НБУ для учасників ринку (Customer Service) - Новий нагляд Risk Based Supervision - Перерозподіл функцій регулятора (SPLIT) - IFRS9
Внутрішня трансформація	- Трансформація процесів здійснення операцій на фінансових ринках - Реформування регуляторної функції НБУ - Передача системи зберігання та збору даних реєстраторів розрахункових операцій (СЗЗД РРО) від НБУ до ДФСУ - Підвищення ефективності БМД
Ринки капіталу	Лібералізація валютного регулювання
Захист прав споживачів	Система захисту прав споживачів фінансових послуг та інвесторів
Технології та інновації	- Система Bank ID - Розвиток НПС «Простір» - Open Data/ відкриті дані НБУ - Організація готівкового обігу в Україні - Новий веб-сайт НБУ/ребрендинг НБУ - Створення акредитивного центру сертифікації ключів НБУ - Перехід на стандарти ISO20022 Розвиток СЕП - Створення корпоративного сайту НПС «Український платіжний простір» - Побудова IT-інфраструктури основного центру оброблення даних НБУ

Джерело: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=50749063>

Для захисту власних економічних інтересів банку та його клієнтів, підвищення надійності захисту його прав як кредитора, а також прав позичальників, використання ефективних способів і методів стягнення боргу варто було б вжити таких заходів [8]:

- здійснити розробку відповідних правил і процедур для всіх стадій кредитної діяльності, що передбачали б етапи обґрунтування, супроводження і погашення кредитів;
- систематично і всебічно вивчати кредитні ризики, вживаючи заходи щодо їх зниження;
- вдосконалювати механізм економіко-правового захисту наданих кредитів з використанням заставного права, поручительства, а також інших форм гарантій та його забезпечення;
- 100% забезпечувати достовірну інформацію про клієнтів;
- підвищувати довіру до банків, забезпечуючи їх стабільність, а також страхуючи депозити, що захищає інтереси вкладників. Необхідно розробити алгоритм страхування вкладів за кращими світовими зразками, при цьому здійснювати таке страхування має спеціалізований орган, створений за участю НБУ, страхових установ і комерційних банків. Об'єктами

страхування мають бути депозити суб'єктів господарювання і насамперед – вклади населення. Розмір депозиту, за яким відбувається відшкодування у певній сумі, має бути офіційно обмежений;

- у процесі формування банків та розробки їх стратегій слід прогнозувати всі можливі сценарії їх діяльності, включаючи банкрутство. Тому важливо мінімізувати негативні наслідки, ретельно і детально розробивши регламент оголошення банку банкрутом.

Найкритичніший стан на сьогодні – у питаннях кредитування, особливо довгострокового. Тому варто звернути увагу на підвищення привабливості для комерційних банків інвестиційних і конверсійних кредитів з урахуванням великих обсягів витрат на їх обслуговування, високого ступеня ризику, відсутності надійних гарантій повернення зазначених кредитів.

Щодо цього пропонується проаналізувати підвищення розміру маржі до рівня середньої маржі за іншими комерційними кредитними операціями, або звільнити комерційні банки повністю від оподаткування за державними кредитами, що спрямовуються на інвестиційні і конверсійні програми.

Для багатьох же клієнтів важливі не тільки і не

стільки розміри ставки, скільки час угоди. Якщо великі банки і можуть надати кредит або оформити гарантію за відносно меншою ставкою або з нижчою комісією, то процедури прийняття рішення у них завжди триваліші, ніж у малих банків, які борються за кожного клієнта і готові виконати їхні запити оперативніше, нехай навіть за вищою вартістю. Тому питання конкуренції серед банків дедалі частіше набуває не галузевого, а макроекономічного значення.

Жорстка, але чесна боротьба за клієнтів вигідна з точки зору не тільки приватних, а й державних інтересів, якщо вважати розвиток бізнесу, доступні ціни для бізнесу державним інтересом. Зокрема, саме середні і малі банки готові з найбільшою віддачею використовувати довірені державою ресурси на розвиток малого і середнього бізнесу. І чим вищою серед них буде конкуренція, тим активніше і відповідальніше вони інвестуватимуть ці кошти.

Таким чином, взаємодія держави з численними малими банками з великою вірогідністю створить більш значущий мультиплікативний ефект для розвитку підприємництва, ніж робота лише з великими учасниками ринку. Звичайно, можна виходити з позицій, що всіх піддати підозрі стосовно того, що зекономлені резерви, які отримані від держави як ресурси, буде розкрадено. Але якщо виходити з таких передбачень, то до списку шахраїв можна не за меншою підставою зарахувати і всіх чиновників, правоохоронців, суддів, законодавців та ін. Навряд чи такий підхід відзначається конструктивністю і навряд чи він виправдовує себе

Великі компанії і представники середнього бізнесу прагнуть отримати від банків не позикові кошти, а сучасні комплексні рішення, що дають змогу підвищити ефективність і безпеку фінансових процесів. Тому банки повинні пропонувати своїм клієнтам поряд з дистанційним обслуговуванням сучасні технології апаратно-програмного захисту від несанкціонованого доступу до рахунку, надійні пристрої для створення і зберігання секретних ключів електронного цифрового підпису, системи оперативного інформування про стан рахунку, технології контролю коректності заповнення фінансових документів. Клієнти завжди повинні мати можливість отримати консультацію з питань підключення і користування новими технологіями. А з метою підтримки кваліфікаційного рівня персоналу необхідно проводити постійні навчальні семінари для співробітників.

У роботі з фізичними особами перевага також повинна віддаватися новітнім сучасним технологіям, які надають можливість широкого вибору каналів доступу до банківських послуг. Ефективний маркетинг банківських послуг, автоматизацію збору та аналіз інформації про клієнта у сучасних банках забезпечують колл-центр і CRM-система. Крім того, повинна постійно розширюватися технічна і технологічна база карткового бізнесу за рахунок банкоматів, кіосків обслуговування, термінальних пристроїв, Інтернет-банкінгу. Все це дозволяє значно підвищити якість обслуговування клієнтів, знизити операційні витрати і реалізувати додаткові ринкові переваги. Важливу роль у цьому процесі має відігравати корпоративний сайт з безліччю інтерактивних модулів,

зручною навігацією, який стає важливим інструментом комунікації, засобом для організації зворотного зв'язку з існуючими і потенційними клієнтами, каналом дистанційного обслуговування.

За сучасних умов розвитку конкуренції на ринку банківських продуктів і послуг дедалі більше українських банків прагнуть перейти на принцип роботи, заснований на орієнтації на клієнта при продажу банківських продуктів. Для підтримки управління банком, орієнтованого на обслуговування клієнта, система фінансового управління повинна бути націлена на планування і облік стану ресурсних позицій і фінансових результатів клієнтів у точках продажів у розрізі банківських продуктів.

Проте, незважаючи на всі позитивні зрушення, банківський сектор України залишається на сьогодні недосконалим і не відповідає вимогам реальної конкурентоспроможності економіки. За загальними результатами діяльності він є збитковим і містить численні проблеми, спричинені як кризовими явищами економіки, так і грошово-кредитною політикою Національного банку України, діями влади і внутрішньобанківськими факторами. Такі проблеми практично унеможливають припущення про дійсну конкурентоспроможність банківського сектора України. Для цього варто подивитися хоча б на той факт, що активи українського банківського сектора становлять близько 30 млрд грн, що є меншим за 1% активів Deutsche Bank AG або Citigroup Inc. І це не враховуючи інших недоліків, таких як відставання кількості та якості банківських послуг від світового рівня, недосконалий менеджмент, фінансові результати діяльності та ін. У результаті український банківський сектор не виконує ефективно своїх функцій, якими є:

- мобілізація грошових ресурсів на вклади від клієнтів;
- надання клієнтам позик і створення нових платіжних засобів;
- здійснення розрахунків між клієнтами.

Таким чином, банки мають здійснювати посередництво в переміщенні коштів від кредиторів до позичальників та виконувати функцію створення грошей і регулювання грошової маси. В Україні ж виконання цих функцій банками пов'язане з викладеними нижче проблемами, серед яких:

- відсутність довіри до банків з боку населення, а, отже, і незначна мобілізація ресурсів банками порівняно з потенційними її можливостями;
- низький рівень кредитування (особливо довгострокового, адже короткострокові кредити займають близько 2/3 кредитного портфеля українських банків);
- низький (порівняно зі світовим) рівень розрахунків між клієнтами (хоча і відбувається досить активний розвиток у даному напрямі – введення платіжних карток, утворення Національної системи масових електронних платежів населення як один із основних напрямів роботи НБУ і т. ін.).

На виконання банками України своїх функцій впливає також те, що більшість грошей перебуває поза банками у вигляді готівки, що безпосередньо стосується функції мобілізації ресурсів банками.

Якщо у розвинутих країнах світу готівка становить лише 5-7% грошової маси, то в Україні вона дорівнює близько 50% грошового обігу. Це пов'язано зокрема з тим, що готівкова маса зростала високими темпами у період інфляції, а також з тим, що ця інфляція зумовила знецінення заощаджень населення і проблему його недовіри до банків, яка й досі залишається досить серйозною у банківській системі України.

ВИСНОВКИ

Аналіз стану банківського сектора української економіки дає можливість виявити декілька проблем, вирішення яких сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українських банків і створення у країні банківської системи світового рівня. Такими проблемами є:

- висока концентрація капіталу у групі найбільших банків;
- нерациональна територіальна структура;
- низький рівень капіталізації комерційних банків;
- низькі обсяги кредитування реального сектора економіки;
- проблема надійності і забезпеченості наданих кредитів;
- проблема гарантування вкладів населення та відновлення довіри до банків;
- низька кредитоспроможність переважної частини підприємств-позичальників.

Отже, за відсутності розвинутого фінансового сектора говорити про конкурентоспроможність банківського сектора досить проблематично [9]. Для розв'язання наведених проблем необхідно здійснити такі заходи:

- розширити мережу комерційних банків в інших регіонах країни;
- знизити процентну маржу комерційних банків;
- розробити механізм розмежування суто банківських і державних фінансів;
- Кабінет Міністрів повинен здійснювати фінансово-економічну політику, спрямовану на підвищення ефективності державних підприємств;
- удосконалити податкову систему країни;
- ввести єдині загальнодержавні реєстри рухомого і нерухомого майна;
- ввести спрощену процедуру банкрутства підприємств;
- розвивати та стимулювати приватну власність;
- розвивати спеціалізований сегмент у структурі банківських установ країни шляхом створення належного правового поля діяльності відповідних банків, нормативного диференціювання їх функцій та створення у разі потреби належних стимулів для розвитку з метою забезпечення ефективного функціонування різних сфер фінансового ринку;
- швидкими темпами проводити реорганізацію, об'єднання або ліквідацію проблемних банків;
- налагодити роботу Фонду гарантування вкладів населення та зробити її ефективною;
- створити сприятливий інвестиційний клімат,

атмосферу масового інвестування в українську економіку;

- збільшити кількість та підвищити якість банківських послуг на основі використання сучасних технологій і обладнання;
- впроваджувати нові банківські продукти;
- запровадити цілодобове надання банківських послуг у комерційних банках;
- розвивати кредитування малого бізнесу;
- сформувати та підтримувати режим справедливої конкуренції як у банківському, так і в реальному секторах економіки;
- зміцнювати фінансовий потенціал шляхом залучення нових акціонерів та збільшувати капітал за рахунок розширення клієнтської бази;
- розвивати методологію прогнозування попиту на кредити, ризиків інвестиційно-кредитної діяльності в умовах невизначеності;
- розробити довгострокові стратегії із застосуванням міжнародного досвіду та національних особливостей і специфічних характеристик кожного банку;
- розвивати інтернет-банкінг, залучати для цього відповідних висококваліфікованих спеціалістів, використовувати новітні інформаційні технології;
- розвивати і надалі вдосконалювати законодавство і нормативну базу;
- підвищити рівень інформаційного забезпечення у діяльності комерційних банків;
- удосконалити державний контроль і нагляд, зокрема за проблемними банками;
- сформувати нову, ринкову психологію людей та довіру в них до банківської системи.

Наведені пропозиції спрямовані на подолання тих проблем, які існують сьогодні у банківському секторі України та впливають на його глобальну та регіональну конкурентоспроможність.

Таким чином, рівень конкурентоспроможності банків залежить від низки факторів: рівня менеджменту та маркетингу, якості банківських продуктів і послуг, рівня професіоналізму персоналу й інших факторів, що прямо чи опосередковано залежать від розмірів та якості сформованого банком капіталу, який, на нашу думку, слід вважати визначальним фактором як формування, так і забезпечення банківської конкурентоспроможності в нестійкому ринковому середовищі. Сформувавши необхідний розмір статутного капіталу й дотримуючись встановлених Національним банком України обов'язкових до виконання нормативів (капіталу, ліквідності, валютної позиції та ін.), банки здатні вести конкурентну боротьбу на ринку, що буде сприяти розвитку здорової конкуренції.

Список використаних джерел

1. Гетманцев Д.О., Шукліна Н.Г. Банківське право України. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
2. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів: Монографія / За ред. д.е.н., проф. О.В. Дзюблюка. – Тернопіль: «Вектор», 2012. – 462 с.

3. Центральний банк і грошово-кредитна політика. Підруч. / А.В. Сілакова, Г.І. Лановська, Н.І. Климаш, [та ін.] за заг. ред. Т.А. Говорушко. – Львів «Магнолія 2006», 2015. – 224 с.

4. Сідельник О.П. Чинники формування конкурентного середовища банку / О.П. Сідельник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/20/sidelnyk.php>

5. Вовк В.Я. Стратегічне управління конкурентоспроможністю банків: монографія / В.Я. Вовк. – Х.: НТМТ, 2011. – 336 с.

6. О.В. Золотарьова, В.О. Галаганов. Сучасний стан та перспективи розвитку банківської системи України/ Проблеми економіки та політичної економії 2017, № 1. – С.83-98.

7. Site of information agency «Forbes Ukraine»

(2017), “Sell problems: National Bank has published a list of collateral for loans refinancing”, available at: <http://forbes.net.ua/ua/nation/1413443-prodati-problemi-nbu-opublikuvav-spisokzastav-za-kreditami-refinansuvannya> (Accessed 27 March 2017).

8. Три роки Реформи фінансового сектору. Виконання Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року / Михайло Відякін Директор департаменту стратегії та реформування НБУ.- Київ, 22 червня 2017 . Електронний ресурс: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=50749063>

9. T. Bludova, O. Shaposhnik, N. Schekan. Main factors of currency security as a complex of financial safety of the state. 36. V Міжн. Наук.-практ. Конф. 20-21 листопада 2017 року м. Одеса. – Одеса: Бондаренко М.О., 2017. – 280 с. , с.173-176.

КОВТУНЕНКОЮрій Володимирович
y.v.kovtunenکو@opi.ua**ШАЦКОВ**

Віктор Володимирович

БАДІГОН

Вікторія Олександрівна

к.е.н., доцент кафедри, Одеський
національний політехнічний
університетстудент, Одеський національний
політехнічний університетстудент, Одеський національний
політехнічний університет

УДК 314.8

АНАЛІЗ ПРИРОДНОГО ТА МЕХАНІЧНОГО РУХУ НАСЕЛЕННЯ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ**ANALYSIS OF NATURAL AND MECHANICAL MOTION OF THE ODESA REGION**

У статті подана динамічна оцінка чисельності населення Одеської області. Проаналізовані зміни в чисельності населення м. Одеси у період 2012-2016 рр. Проаналізовано природний та механічний рух населення Одеської області.

В статье представлена динамическая оценка численности населения Одесской области. Проанализированы изменения в численности населения г. Одессы за период 2012-2016 гг. Проанализированы природное и механическое движение населения Одесской области.

Dynamic assessment of population of Odessa Region is presented in article. Changes in population of Odessa during 2012-2016 are analysed. Natural and mechanical motion of the population of Odessa region are analysed.

Ключові слова: народжуваність, смертність, природний рух, механічний рух

Ключевые слова: рождаемость, смертность, естественное движение, механическое движение

Keywords: birthrate, mortality, natural motion, mechanical motion

ВСТУП

З початку встановлення незалежності України її населення постійно зменшується. Це відбувається у результаті впливу різних факторів: соціально-економічних, суспільно-політичних та демографічних змін в українському суспільстві. Аналіз динаміки механічного та природного руху населення дасть змогу оцінити основні тенденції та відповідно покращити якість прогнозування цих показників у майбутньому. Вивчення регіональних особливостей даних показників дозволить визначити можливості демографічного розвитку.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні абсолютних та відносних змін населення Одеської області та виявлення причин цих змін.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інформаційною та методологічною основою роботи є матеріали періодичних видань, ресурси Internet, державні статистичні збірники. При проведенні дослідження використано методи аналізу та співставлення статистичних даних.

РЕЗУЛЬТАТИ

Демографічні питання для України досить актуальні, жодного року наявне населення країни не було більшим за попередній. Зараз в умови нестабільної політичної, економічної ситуації в країні все більша кількість людей переїжджає за кордон, чи не заводять дітей. З'ясування за якими показниками – природного чи механічного руху – відбуваються зміни у чисель-

ності населення, дозволить визначити ряд проблем, які треба вирішити, та ряд заходів, що треба буде зробити для покращення демографічної ситуації в країні.

Для виявлення причин спаду населення треба визначити масштаби цього спаду, насамперед, проаналізувати кількісні та абсолютні зміни в чисельності населення країни, Одеської області та міста Одеси за останні 5 років, які розраховані за даними [1] (табл. 1).

Проаналізувавши абсолютні та відносні зміни кількості населення можна одразу побачити, що за аналізований період кількість населення в країні зменшилася, але, незважаючи на це, кількість населення в регіоні, хоч не сильно, але збільшилася. Треба відмітити, що за 2015 та 2016 рр. у статистичних даних не вказана чисельність населення АР Крим. Стабільна кількість населення Одеси каже про сталу демографічну ситуацію, яка свідчить про непоганий рівень життя та економічну ситуацію в регіоні. Динаміка чисельності населення регіону каже про невелике збільшення саме у місті Одеса, в той час як в середньому за регіоном не відбулося збільшення населення. На Одеську область припадає немала частина усього населення, тому визначення причин спаду населення в регіоні може вказати на причину спаду населення в країні, задля визначення факторів зменшення населення в регіоні, треба проаналізувати природний та механічний рух за останні 5 років як в регіоні так і в країні в цілому [2].

Таблиця 1

**Динаміка чисельності населення країни, Одеської області та міста Одеси
за період 2012-2016 рр., тис. осіб**

	2012	%	2013	%	2014	%	2015	%	2016	%
Україна	45633,6	100	45553	100	45426,2	100	42928,9	100	42760,5	100
Одеська область	2 388,3	5,23	2 395,2	5,26	2 396,5	5,28	2 396,4	5,58	2 390,3	5,59
Одеса	1008,2	2,21	1014,9	2,23	1017	2,24	1017	2,37	1010,8	2,36

Таблиця 2

**Природний та механічний рух населення країни та Одеської області
за період 2012-2016 рр., тис. осіб**

	2012	2013	2014	2015	2016	абсолютні зміни з 2012 по 2016	відносні зміни з 2012 по 2016
Природний рух							
Україна	-142,44	-158,72	-166,77	-183	-186,60	-44,16	31,00
Одеська область	-3,26	-4,45	-4,69	-7,14	-7,15	-3,89	119,15
Механічний рух							
Україна	61,84	31,91	22,59	14,23	10,62	-51,22	-82,83
Одеська область	10,13	5,78	4,64	0,97	3,38	-6,75	-66,62

З табл. 2 можна одразу побачити, що природний рух завжди від'ємний як в Україні так і в області, це означає що кожен рік кількість померлих перевищує кількість народжуваних в середньому на 150 тис. осіб. Окрім цього природне скорочення кожного року більше за попередній і за п'ять років цей показник збільшився на 31 %. Якщо ця тенденція буде спостерігатися і надалі, то кількість населення в Україні буде менше 40 млн. осіб, великі міста не будуть сильно втрачати населення, але селища та маленькі міста сильно постраждають через зменшення робочої сили. Якщо розглядати механічний рух, то ситуація виглядає краще, але не багато. Хоча і є механічний

приріст населення як в Одеській області, так і в Україні в цілому, він дуже незначний, лише в 10620 осіб було отримано приріст населення, що майже в 6 разів менше ніж в 2012 р.. В Одеській області ситуація не краща, приріст зменшився майже в 3 рази.

За даними табл. 2 можна також побачити, що на Одеську область перепадає значна кількість міграційного приросту, яка показує, що основна причина відсутності збільшення населення в області це від'ємний природний рух. Для більш глибокого визначення ситуації в Одеському регіоні треба проаналізувати природний рух за містами та селами за даними [3].

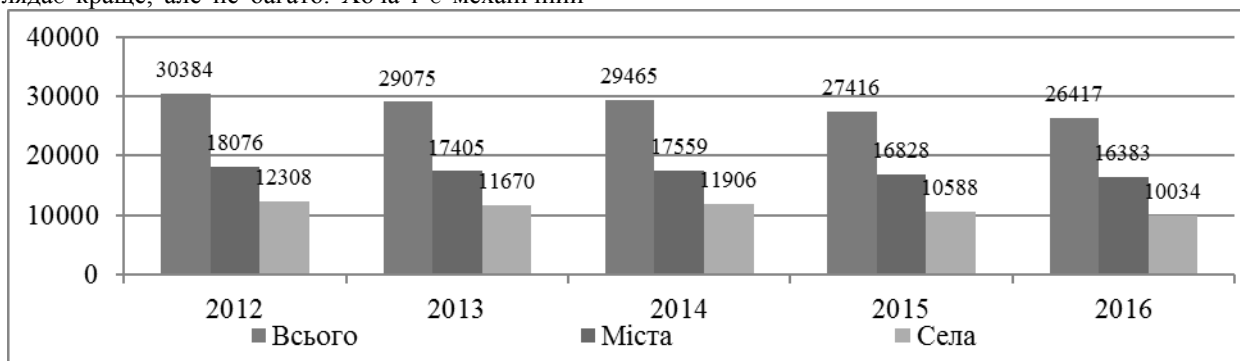

Рис. 1. Народжуваність в Одеській області в містах та селах

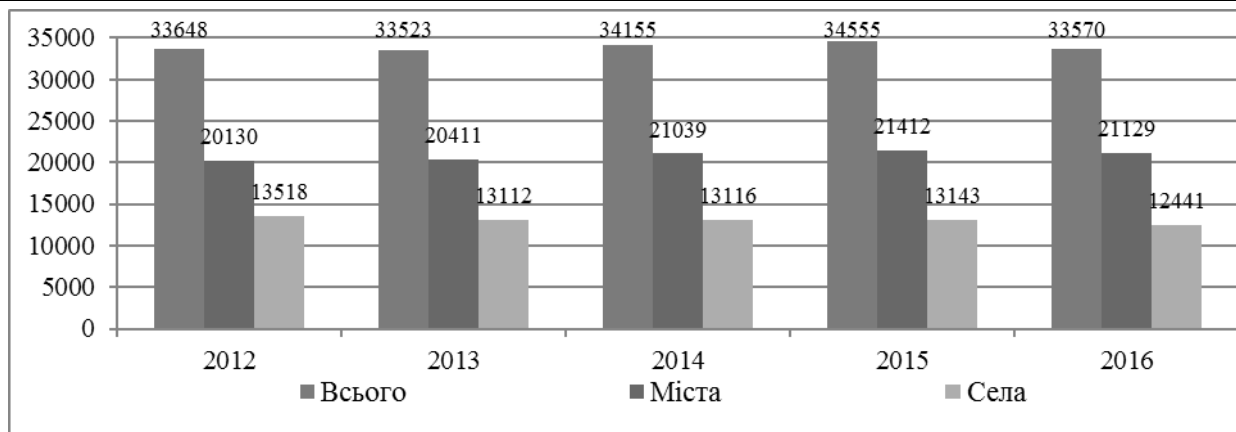

Рис. 2. Смертність в Одеській області в містах та селах

Частка народжуваних в містах до загальної кількості досягає в середньому 60%, відповідно в селах – 40 %. Ця тенденція визначається за часткою померлих. При цьому кількість населення в містах в середньому в 2 рази більша, ніж у селах. З цього виходить, що рівень смертності та народжуваності на тисячу осіб в селах набагато більший, ніж в містах – в середньому на 20-30 %, при тому що рівень смертності більше за рівень народжуваності. Можна сказати, що в селах населення скорочується швидше, ніж в містах з природним рухом. Зважаючи на внутрішнє переміщення людей в середині країни чи області, можна визначити кількість населення в містах залишається майже на такому ж рівні лише через міграції до них, а ситуація в селах набагато гірша, бо в них не тільки від'ємний природний приріст, а і відсутність механічного приросту[4-6].

ВИСНОВКИ

В результаті аналізу природного та механічного руху в Україні та Одеській області за останні п'ять років визначено, що: населення країни постійно зменшується, що характерно для звуженого типу відтворення; значне природне скорочення, яке кожного року збільшується та незначний приріст від міграції, який кожного року зменшується; тенденції зменшення населення в селах та стабільне населення в містах. Також важливо відмітити, що у статистику не увійшли дані за АР Крим, але незважаючи на це, все одно залишається значний спад населення переважно через природний рух, тобто низьку народжуваність або велику смертність. Вирішення цих двох питань надає змогу не тільки зупинити падіння чисельності наявного населення, а навіть підвищити чисельність населення країни. Оскільки цього не разу не відбувалося, то ця проблема не тільки насущна, але й потребує термінового вирішення, впроваджуючи заходи щодо

поліпшення економічної ситуації, що може призвести до збільшення народжуваності, а тобто збільшення робочої сили, що гарно відобразиться для України, або стимулювати міграцію населення до України на постійне проживання.

Список використаних джерел

1. Чисельність наявного населення України: статистичний збірник. [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України – 2012-2016. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Населення України: статистичний збірник. [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України – 2012-2016. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Природний рух населення: статистичний збірник. [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України – 2012-2016. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Ковтуненко К.В. Економічне оцінювання інноваційної діяльності промислового підприємства: своєчасність процесу та достовірність результату: [моногр.] / К.В. Ковтуненко, Л.П. Шацкова. – Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2015. – 254 с.
5. Ковтуненко К.В. Інноваційна інфраструктура: напрямки розвитку та участь держави / К.В. Ковтуненко, Ю.В. Ковтуненко // Вісник національного університету. «Львівська політехніка». – Львів, 2012. – №725 – С. 122-125.
6. Ковтуненко К.В. Теоретико-методологічні засади формування інтелектуального капіталу інноваційно-активного промислового підприємства в умовах стратегічних змін: [монографія] / К.В. Ковтуненко – Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2014. – 496 с.

ОЗЕРСЬКИЙ

Ігор Володимирович
ozerskuy-i-v@ukr.net

УДК 343.15

д.ю.н., доцент, професор
кафедри кримінального права
та правосуддя, Міжнародний
економіко-гуманітарний
університет імені Степана
Дем'ячука

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ В ЮРИСДИКЦІЙНОМУ
ПРОЦЕСІ: ПЕРЕВАГИ ТА ПРОГАЛИНИ ПРОЕКТУ ЗАКОНУ
УКРАЇНИ "ПРО МЕДІАЦІЮ" (№ 3665 ВІД 17.12.2015 Р.)

THE APPLICATION OF MEDIATION PROCEDURE IN
JURISDICTIONAL PROCESS: ADVANTAGES AND GAPS OF THE
DRAFT LAW OF UKRAINE "ON MEDIATION" (№ 3665 FROM
17.12.2015)

Досліджено теоретичні питання застосування процедури медіації в юрисдикційному процесі України на ґрунті вивчення міжнародного досвіду та фундаментальних положень прийнятого в першому читанні проекту Закону України «Про медіацію», а також прогалин законодавчої регламентації означеного інституту в розрізі дотримання європейських стандартів щодо правоохоронної діяльності та специфіки національного законодавства. У контексті означеного проаналізовано низку нормативно-правових актів та надані пропозиції стосовно удосконалення чинного законодавства, що почасти регламентує застосування процедури медіації як невід'ємної складової юрисдикційного процесу.

Исследованы теоретические вопросы применения процедуры медиации в юрисдикционном процессе Украины на основе изучения международного опыта и фундаментальных положений принятого в первом чтении Закона Украины «О медиации», а также пробелы законодательной регламентации указанного института в разрезе соблюдения европейских стандартов относительно правоохранительной деятельности и специфики национального законодательства. В контексте изложенного проанализировано ряд нормативно-правовых актов и даны предложения касательно усовершенствования действующего законодательства, что частично регламентирует применение процедуры медиации как неотъемлемой составной юрисдикционного процесса.

The theoretical question of using the mediation procedures in the jurisdiction process of Ukraine on the basis of study an international experience and basic provisions adopted in the first reading of the draft Law of Ukraine "On mediation" and the gaps in the legal regulation of appointed institute in terms of compliance with the European standards on law enforcement and the specific national legislation are analyzed. It is analyzed in the context of definite, a series of regulatory legal acts and it was provided the proposals for improving the current legislation that regulates in part the using of mediation procedures as an integral component of the jurisdictional process.

Ключові слова: медіація, медіатор, правова регламентація, юрисдикційний процес, кваліфікаційні вимоги, фахова підготовка

Ключевые слова: медиация, медиатор, правовая регламентация, юрисдикционный процесс, квалификационные требования, профессиональная подготовка

Keywords: mediation, the mediator, legal regulation, jurisdictional process, qualifying requirements, professional training

ВСТУП

Зважаючи на сприйняття Україною європейських стандартів у царині застосування процедури медіації в юрисдикційному процесі та прийняттям на цьому фоні в першому читанні проекту Закону України «Про медіацію» (№ 3665 від 17.12.2015 р., прийнятий за основу Постановою ВРУ № 1725-VIII від 03.11.2016 р.) [1] виникло питання про удосконалення правової регламентації означеного інституту в національному законодавстві та кваліфікаційні вимоги до статусу особи медіатора в юрисдикційному процесі України, що покликаний виконувати функцію прими-

рення сторін будь-якого юридичного спору. Саме цій проблемі присвячена представлена наукова праця, а тому її актуальність не викликає жодного сумніву.

Необхідність запровадження інституту медіації у вітчизняній системі права ґрунтується на позитивних результатах практики застосування цього інституту в низці країнах світу, що свідчить про його ефективність. Така позиція узгоджується і з конституційними приписами, оскільки відповідно до ч. 5 ст. 55 Конституції України держава гарантує кожному будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. У розрізі цього 17 серпня 2016 р. наказом № 892

Міністерства соціальної політики України затверджено «Державний стандарт соціальної послуги посередництва (медіації)», що успішно зареєстровано в Міністерстві юстиції України 12 вересня 2016 р. за № 1243/29373 [2]. Окрім цього, впровадження медіації в Україні включено в План дій щодо імплементації кращих практик якісного та ефективного регулювання, відображених Групою Світового банку у методології рейтингу «Ведення бізнесу» на 2016 р. (п. 9), затвердженого Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 року № 1406-р» [3].

Означене, цілком відповідатиме загальній позиції України щодо гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу, оскільки питанню примирних процедур присвячено низку рекомендацій і рішень Ради Європи. Серед них варто пригадати наступні: Рекомендацію № R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в сімейних справах від 21.01.1998р., Рекомендацію Rec № (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в цивільних справах від 18.09.2002 р., Директиву Європейського парламенту та Ради № 2008/52 ЕС щодо деяких аспектів посередництва (медіації) у цивільних та комерційних справах від 21.05.2008 р.

Отже, в представленій науковій праці, на окрему увагу заслуговують альтернативні способи вирішення конфліктних ситуацій, першим серед яких слід назвати медіацію. Адже, медіація в порівнянні з судовим розглядом наділена певними перевагами, оскільки у процесі медіації сторони відіграють активну роль спрямовану на примирення. Однак, конфліктуєчим сторонам, як правило, складно знайти спільну мову для того, щоб сісти за стіл перемовин. У цьому разі доцільно звертатися за допомогою до спеціалістів, оскільки лише вони зможуть завоювати увагу та довіру конфліктуєчих (спірних) сторін, встановити між ними контакт та взаємопорозуміння, допомогти сторонам усвідомити необхідність та взаємовигідність примирення.

Так, враховуючи Рекомендацію № R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в сімейних справах від 21 січня 1998 р., Рекомендацію № R (99) 19 Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в кримінальних справах від 15 вересня 1999 р., Рекомендацію Rec (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами – приватними особами від 5 вересня 2001 р., Рекомендацію Rec № (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в цивільних справах від 18 вересня 2002 р., Основоположне рішення Ради Європейського Союзу (2001/220/ІНА) щодо місця жертв злочинів у кримінальному судочинстві від 15 березня 2001 р., Директиву Європейського парламенту та Ради № 2008/52 ЕС щодо деяких аспектів посередництва (медіації) у цивільних та комерційних справах від 21 травня 2008 р. тощо, запровадження механізмів альтернативного вирішення спорів є доцільним на сучасному етапі розвитку правової системи. Адже, це не лише сприятиме зменшенню навантаження на судову систему, а й пришвидшить вирішення юридичних спорів. Саме тому прийняття Закону України

«Про медіацію» забезпечить належне врегулювання процедури медіації, а обов'язковість прийнятих в її результаті рішень, стане передумовою застосування цього альтернативного способу вирішення спорів [3].

Окремим організаційно-правовим та психологічним аспектам проблеми забезпечення медіаційного процесу як альтернативного засобу вирішення позасудових та судових спорів, присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, С. Демченка, Г. Козирєва, Д. Сібільова, В. Резнікова, А. Гаврилішина, Н. Мазаракі та ін., проте наявний стан правової регламентації процедури медіації, фахової підготовки та кваліфікаційні вимоги до статусу медіатора потребує комплексного теоретико-прикладного дослідження.

МЕТА РОБОТИ

Аналіз наукових праць у галузі теорії управління, конфліктології, юридичної психології, теорії та практики юридичної діяльності, а також власні дослідження показують, що: результати наукових досліджень медіаційного процесу у правничій сфері існують у фрагментарному вигляді і не можуть безпосередньо використовуватися у науковій, навчальній та правотворчій діяльності; недостатньо розробленим є теоретичне обґрунтування основних напрямів і компонентів системи професійної підготовки медіаторів в Україні за новими європейськими стандартами. У зв'язку з наведеним є актуальною необхідність дослідження організаційно-правових засад застосування процедури медіації в юрисдикційному процесі та кваліфікаційні вимоги до статусу медіатора. Головною метою цієї роботи є опрацювання правової регламентації інституту медіації в правничій сфері у розрізі її кадрового забезпечення та виокремлення прогалин правової регламентації у цій царині. Узагальнення наукового доробку в галузі медіаційної діяльності потребує проведення теоретичного аналізу досліджень вітчизняних та зарубіжних учених-практиків, які присвячені теоретичному обґрунтуванню змісту медіаційних процедур як складових юрисдикційного процесу.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною основою даної наукової статті виступає діалектичний метод та основні положення теорії функції діагностики, системи менеджменту та управління конфліктами. У процесі дослідження використовувалися такі методи: системного аналізу – уможливив здійснити аналіз фундаментальних положень сучасної теорії конфліктовимірності правових явищ (правовідносин), юридичної психології, основоположних законодавчих та нормативних актів України, а також наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених з проблем медіації.

РЕЗУЛЬТАТИ

Тепер, слід звернути увагу на інститут примирення (медіації) сторін у процесуальному судочинстві та роль у цьому медіатора як альтернативного, не залежного посередника юридичного спору, оскільки самі по собі кримінальний, адміністративний, цивільний та господарський процеси є конфліктним за психо-

логічним змістом. У словнику російської мови поняття «примиритися» має таке тлумачення:

1) стерпно віднести до чого-небудь, звикнути до чогось;

2) припинити стан сварки, ворожнечі між собою, з ким-небудь помиритися [4, с. 424].

Примирення, на думку вченої О.Є. Соловйової, веде до встановлення добрих відносин між людьми, запобіганню насилля та жорстокості, зменшенню витрат правосуддя, збільшенню ролі суспільства у роботі з правопорушниками [5, с. 63]. Медіація, як пише В. Сегедин, є наріжним каменем відновного правосуддя [6, с.154], що використовується як спосіб залагодження правового конфлікту у більшості західних країн.

Небезвідомо, що в Україні, зокрема у процесуальному законодавстві (кримінальному, цивільному, адміністративному, господарському) останнім часом досить активно запроваджуються норми ювенальної юстиції і відновного правосуддя, які, на нашу думку, мають передбачати відповідну роль медіатора як невід'ємного учасника такого процесу. У продовження зазначеного нагадаємо, що ще у 2008 р. на це було звернено увагу в Указі Президента України (08.04.2008 р. № 311/2008), котрим затверджено «Концепцію реформування кримінальної юстиції України». Якраз в концепції і закладені висхідні позиції щодо посилення захисту прав та законних інтересів потерпілих, гарантоване відшкодування завданої їм шкоди. У зв'язку з цим, одним із завдань оптимізації медіаційних процедур в судах має стати розширення сфери застосування процедур відновного і примирного правосуддя, відповідно до яких суд прийматиме рішення щодо угоди про примирення (мирової угоди) сторін у розглянутому юрисдикційному процесі.

На нашу думку, конфлікт якраз закладений в оспорюваних сторонами у судовому порядку порушених прав та законних інтересів. У матеріалах із вікіпедії спір визначено як зіткнення думок, поглядів, у процесі якого одна із сторін (або обидві) прагнуть переконати одна одну в справедливості своєї позиції; це публічне обговорення проблеми, зіткнення різних точок зору в процесі доказування і спростування [7]. За психологічними спостереженнями складові елементи спору є схожими зі складовими компонентами конфлікту, а тому піддаються у певній мірі ототожненню при розгляді нами означеного питання.

Нагадаємо, що примиренням чи так званою медіацією є вид альтернативного врегулювання спорів, метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби всіх учасників конфлікту [7]. Як пише В. Землянська, найважливішою перевагою медіації як способу розв'язання конфлікту є те, що обидві сторони мають можливість висловити не тільки свої побажання, а й почуття та відчуття. Крім цього, зазначає авторка, медіатор дбає, щоб сторони

були психологічно задоволені: щоб вони були переконані, що самі вирішують свою подальшу долю, а після медіації почуваються значно краще, ніж перед нею [8, с.108].

Законодавець, збагнувши значення інституту примирення (медіації) у позасудовому та судовому процесі, передбачив її в конкретних нормах процесуального права. Так, у Кримінальному процесуальному кодексі України цьому присвячена окрема глава 35, що іменується «Кримінальне провадження на підставі угоди». У кримінальному провадженні згідно п. 1 ст. 468 КПК України («Угоди в кримінальному провадженні») може бути укладена угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим. До того ж, така угода може бути укладена згідно ч. 4 ст. 56 КПК України («Права потерпілого») на всіх стадіях кримінального провадження та слугуватиме у певних випадках підставою для закриття кримінального провадження.

Варто також зазначити, що згідно ч. 1 ст. 469 КПК України («Ініціювання та укладення угоди») угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді). Якраз у термінологічній конструкції «за допомогою іншої особи» ймовірно, що законодавець заклавав підвалини для запровадження процедури такого примирення шляхом залучення в процес медіатора.

Щодо застосування медіаційних процедур в інших видах юрисдикційного процесу (цивільного, адміністративного, господарського), то останні чітко урегульовані в процесуальних нормах відповідних кодексів [9], зокрема у:

Господарському процесуальному кодексу України: п. 4 ч. 5 ст. 129 ГПК України («Розподіл судових витрат»), ч. 2 ст. 187 ГПК України («Порядок призначення врегулювання спору за участю судді»), ст. 188 ГПК України («Порядок проведення врегулювання спору за участю судді»), ст. 192 ГПК України («Мирова угода сторін»), ст. 193 ГПК України («Виконання мирової угоди»), ч. 5 ст. 196 ГПК України («Судове засідання»), ст. 274 ГПК України («Відмова позивача від позову та мирова угода сторін»), ст. 307 ГПК України («Мирова угода в процесі виконання»), ст. 330 («Відмова позивача від позову та мирова угода сторін»);

Цивільному процесуальному кодексу України: ч. 5 ст. 44 ЦПК України («Неприпустимість зловживання процесуальними правами»), ч. 7 ст. 49 ЦПК України («Процесуальні права та обов'язки сторін»), ч. 1 ст. 57 ЦПК України («Процесуальні права органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб»), чч. 1, 2, 4 ст. 142 ЦПК України (Розподіл витрат у разі визнання позову, закриття провадження у справі або залишення позову без розгляду»), ч. 2 ст. 197 ЦПК України («Підготовче засідання»), ст. 207 ЦПК України («Мирова угода сторін»), ст. 208 ЦПК України («Виконання мирової угоди»);

ди)), ч. 5 ст. 211 ЦПК України («Судове засідання»), ч. 4 ст. 200 ЦПК України («Судові рішення у підготовчому засіданні»), ч. 4 ст. 204 ЦПК України («Припинення врегулювання спору за участю судді»), ч. 7 ст. 240 ЦПК України («Відкладення розгляду справи або перерва в судовому засіданні»), ст. 251 ЦПК України («Обов'язок суду зупинити провадження у справі»), ст. 253 ЦПК України («Строки, на які зупиняється провадження у справі»), ч. 5 ст. 255 ЦПК України («Підстави закриття провадження у справі»), ч. 5 ст. 294 ЦПК України («Порядок розгляду справ окремого провадження»), п. 11 ч. 1 ст. 353 ЦПК України («Ухвали, на які можуть бути подані скарги окремо від рішення суду»), ст. 373 ЦПК України («Відмова позивача від позову та мирова угода сторін»), ст. 408 ЦПК України («Відмова позивача від позову та укладення сторонами мирової угоди»), ст. 434 ЦПК України («Мирова угода в процесі виконання»);

Кодекс адміністративного судочинства: п. 5 ч. 2 ст. 45 КАС України («Неприпустимість зловживання процесуальними правами»), чч. 5, 6 ст. 47 КАС України («Процесуальні права та обов'язки сторін»), ч. 1 ст. 54 КАС України («Процесуальні права органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб»), п. 4 ч. 9 ст. 139 КАС України («Розподіл судових витрат»), ст. 141 КАС України («Судові витрати, пов'язані з примиренням сторін»), п. 2 ч. 2 ст. 180 КАС України («Підготовче засідання»), ч. 4 ст. 183 КАС України («Судові рішення у підготовчому засіданні»), ч. 2 ст. 185 КАС України («Порядок призначення врегулювання спору за участю судді»), чч. 2-5 ст. 186 КАС України («Порядок проведення врегулювання спору за участю судді»), п. 4 ч. 1 ст. 188 КАС України («Припинення врегулювання спору за участю судді»), ст. 190 КАС України («Примирення сторін»), ст. 191 КАС України («Виконання умов примирення»), ч. 5 ст. 194 КАС України («Судове засідання»), п. 4 ч. 1 ст. 236 КАС України («Зупинення провадження у справі»), п. 3 ч. 1 ст. 238 КАС України («Закриття провадження у справі»), п. 8 ч. 1 ст. 294 КАС України («Ухвали, на які можуть бути подані апеляційні скарги окремо від рішення суду»), ст. 314 КАС України («Відмова позивача від позову, примирення сторін під час апеляційного провадження»), ст. 348 КАС України («Відмова позивача від позову, примирення сторін під час касаційного провадження»), ст. 377 КАС України («Примирення сторін у процесі виконання») [9].

Найбільш чітко з позицій юридичної психології та конфліктології медіаційні засади для врегулювання спору до судового розгляду (розгляду справи по суті) виписані в:

- п. 2 ч. 2 ст. 180 КАС України («Підготовче засідання»), де суд з'ясовує, чи бажають сторони вирішити спір шляхом примирення або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді [9];

- п. 2 ч. 2 ст. 197 ЦПК України («Підготовче засідання»), де суд з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, передати справу на розгляд третейського суду або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді [9];

- п. 2 ч. 2 ст. 182 ГПК України («Підготовче

засідання»), де суд з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, передати справу на розгляд третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді [9].

До того ж як і в кримінальному провадженні, сторони означених вище видів юрисдикційного процесу, можуть укласти мирову угоду, тобто примиритись у предметі спору, на будь-якій стадії юрисдикційного процесу (ч. 7 ст. 49 ЦПК України; ч. 5 ст. 47 КАС України; ч. 7 ст. 46 ГПК України). З аналізу текстуальних конструкцій редакцій ч. 1 ст. 207 ЦПК України («Мирова угода сторін»); ч. 1 ст. 190 КАС України («Примирення сторін»); та ст. 192 ГПК України («Мирова угода сторін»), ст. 193 ГПК України («Виконання мирової угоди»), ст. 307 ГПК України («Мирова угода в процесі виконання») виходить, що примирення між сторонами спрямовує взаємопоступливість сторін при врегулюванні спору і може стосуватися лише їх прав, обов'язків та предмета позову. Звичайно, що у мировій угоді сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови, якщо мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб (ч. 1 ст. 192 ГПК України; ч. 1 ст. 190 КАС України, ч. 1 ст. 207 ЦПК України). У ч. 1 ст. 207 ЦПК України, ч. ст. 192 ГПК України та ч. 1 ст. 190 КАС України [9], на нашу думку, з психологічних міркувань навіть виписаний такий стиль урегулювання спору (конфлікту) як «взаємні поступки», тобто «компроміс» (*позиція - І.О.*). Під компромісом у наукових психологічних джерелах розуміється врегулювання розбіжностей через взаємні поступки [10, с. 33].

Як слушно пише Д. Сібільов, «медіація це процес, в якому нейтральна третя сторона, медіатор, допомагає вирішити конфлікт, сприяючи досягненню добровільної угоди між конфліктуючими сторонами. Медіатор полегшує процес спілкування між сторонами, розуміння позицій та інтересів, фокусує сторони на їх інтересах і шукає ефективне рішення проблеми, надаючи можливість сторонам дійти до конструктивної угоди» [11]. Медіація, на думку автора, необхідна у випадках коли: необхідно прийти до того чи іншого рішення в результаті переговорів і закріпити його документально; між сторонами є домовленості, які вони не можуть розкривати третім особам (а тим більше в суді) і хочуть зберегти конфіденційність; роздратування і емоції перешкоджають ефективному спілкуванню сторін; сторони обмежені часовими рамками і економлять кошти; сторони хочуть залишатися в партнерських або добрих відносинах. А відтак, медіатор у таких випадках виступає як: оцінювач конфліктів; активний слухач (вислуховує мотиви та предмет спору, засвоює його змістовну та емоційну складову); неупереджений організатор процесу примирення [11].

Як бачимо, медіатор надто вже багато приділяє у своїй діяльності саме психологічному характеру вирішенню спору шляхом примирення його сторін. Але як бути, коли медіатор не має психологічних знань чи вищої педагогічної освіти за спеціальністю «психологія», оскільки в основному останній має юридичну освіту. Вважаємо, що медіатор не маючи відповідних

психологічних знань, але маючи статус учасника юрисдикційного процесу, може скористатися такими знаннями завдяки залученню у позасудовому чи судовому порядку до цього спеціаліста – психолога, керуючись ст.ст. 71, 360 КПК України, ст. 70 КАС України, ст. 74 ЦПК України та ст. 71 ГПК України.

Оскільки лише психологи зможуть завоювати увагу та довіру конфліктуючих (спірних) сторін, встановити між ними контакт та взаємопорозуміння, допомогти сторонам усвідомити необхідність та взаємовигідність примирення (укладення мирової угоди). Наприклад, у Бразилії на 10 суддів низового суду припадає 18 психологів. Про особливу роль психологів у примиренні осіб в юрисдикційному процесі, наголосив в одній з наукових праць і професор В. Малайренко [12, с. 14]. Таким чином, медіація в юрисдикційному процесі є останньою можливістю сторін повернутися до конструктивних перемовин, узгодити спірні питання з тим, щоб у майбутньому забезпечити подальшу співпрацю та уникнути небажаних наслідків для обох сторін.

ВИСНОВКИ

Відтепер перейдемо до конкретних прогалин проекту Закону України «Про медіацію» (2016 р.) [1], що регулює медіаційну діяльність та визначає кваліфікаційні вимоги до статусу медіатора. Так викликає непорозуміння трактування ч. 1 ст. 16 («Вимоги для отримання статусу медіатора») проекту Закону України «Про медіацію» (2016 р.), оскільки законодавець вписує, що «медіатором може бути фізична особа, яка досягла двадцяти п'яти років, має вищу або професійно-технічну освіту...». Дивно, що медіатору який повинен, на нашу думку, за змістом та суттю своєї діяльності володіти не лише знаннями у сфері права, але й у галузі психологічної науки, законодавець ігноруючи цей аспект обмежується лише вимогою вищої або професійно-технічної освіти для статусу означеного суб'єкта юрисдикційного процесу.

Виходить, що учитель біології, хімії, лікар-геніколог, перукар при наявності вищої або професійно-технічної освіти може отримати статус медіатора? Це щось схоже з вимогами до суду присяжних, який саме із-за цих же проблем постійно себе дискредитує, однак у цьому акумулюється більше ментальна проблема, натомість в медіації - правова.

Також виникають запитання і до формулювання переліку осіб, що не можуть мати статус медіатора. Так, ч. 2 ст.16 проекту Закону України «Про медіацію» (2016 р.) наводить вичерпний перелік осіб, що не можуть бути медіаторами, зокрема: особа визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною; особа, яка має не погашену або не зняту у встановленому законом порядку судимість; особа, звільнена з посади судді, прокурора, слідчого, з державної служби або із служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення; особа, яка перебуває на державній службі; особа, яку було виключено з реєстру медіаторів. Тоді, чому такої вимоги немає стосовно адвоката, який виконує функцію захисту певної сторони та може здійснювати відповідний (юридичний, психологічний) вплив на медіатора.

Вважаємо, що адвокат узагалі не може бути медіатором, а відповідно має бути виписана заборона внесення особи, що має статус адвоката в реєстр медіаторів України, оскільки це надає останньому право мати два статуси (за окремою винагородою за надані ним послуги) та можливість маніпулювати сторонами спору у вигідній саме йому площині (отримати винагороду від обох сторін спору). Законодавець зробив хитрий, але невдалий хід, виписавши в ч. 3 ст. 7 («Незалежність медіатора») проекту Закону України «Про медіацію» (2016 р.) таку собі багатозначну умову (застереження): «медіатором не може виступати адвокат, представник та/або законний представник сторони медіації. Особа не може виступати адвокатом або представником сторони медіації у справі (провадженні), в якій вона надавала або надає послуги медіатора». Адвокат не може бути нейтральним арбітром – посередником, оскільки вже підсвідомо в останнього закладено займати позицію певної сторони, а з юридичних позицій це узагалі спотворює юрисдикційний процес та дає можливість інституту адвокатури монополізувати ринок медіації в Україні.

Також, дивує дефініція ч. 1 ст. 17 («Спеціальна підготовка медіаторів») проекту Закону України «Про медіацію» (2016 р.), оскільки законодавець надає можливість фактично будь-яким об'єднанням та організаціям проводити підготовку медіаторів та видавати відповідний сертифікат (свідчення). Вважаємо, що таку підготовку можуть здійснювати лише вищі України будь-якої форми власності, що готують фахівців в галузі права та психології (в одному вищі дві спеціальності: психологія та право). Чому так? Відповідь надто проста, вищі в своєму арсеналі мають високопрофесійних фахівців. І саме навчальні заклади повинні бути наділені правом проводити акредитацію програм спеціальної підготовки з медіації. Думається, що такі вищі мають рекомендувати медіаторів до реєстру медіаторів України та вимогою щодо цього повинно бути проходження особою спеціалізованих курсів чи іншої форми навчання за спеціальністю: «медіатор у юрисдикційній діяльності» у відповідному вищому навчальному закладі України.

Список використаних джерел

1. Про медіацію [Електронний ресурс] : проект Закону України від 03 листоп. 2016 р. № 1725-VIII / Верховна Рада України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57620
2. Державний стандарт соціальної послуги посередництва (медіації) [Електронний ресурс]: наказ Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016 р. № 892., зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 12.09.2016 року за № 1243/29373. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16>
3. Висновок Комітету з питань правової політики та правосуддя щодо проекту Закону України «Про медіацію» від 12.05.2016 р. [Електронний ресурс]: Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57620
4. Словарь русского языка: в 4-х т./ Рос. акад.

наук, Ін-т лінгвіст. дослід.; Гл. ред. А.П. Євгенєва. – 4-е изд., стереотип. – М.: Русский язык: Фирма "Полиграфресурсы", 1999. Т.3: П - Р. - 1999. – 750 с.

5. Соловйова О.Є. Примирення сторін у кримінальному процесі України: дис.. канд. юрид. наук: 12.00.09 / Олена Євгеніївна Соловйова. – Харків, 2006. – 234 с.

6. Сегедин В. Роль прокуратури у застосуванні відновних процедур у кримінальному процесі України / В. Сегедин // Реформування органів прокуратури України: проблеми і перспективи: матеріали міжнар. наук.-практ. конфер., (2 - 3 жовтня 2006 р.) / Академія прокуратури України. – К., 2006. – С. 153-154.

7. Материал из Википедии – свободной энциклопедии [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ru.wikipedia>

8. Землянська В. Запровадження медіації у кримінальне судочинство України / В. Землянська // Прокуратура. Людина. Держава. – 2004. – № 6. – С. 107-111.

9. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів [Електронний ресурс]: Закон України від 03 жовтн. 2017 р. № 2147-19 / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2147-19/>

10. Кришевич О.В. Психологічні аспекти розв'язання конфліктів у слідчій діяльності МВС України: дис... канд. юрид. наук: 19.00.06 / Кришевич Ольга Володимирівна. – Київ, 2002. – 236 с.

11. Сібільов Д.М. Медіація як система позасудових процедур / Д.М. Сібільов // Проблеми цивільного права та процесу: Матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. О.А. Пушкіна (22 травн. 2010 р.). – Х.:Нац. ун-т внутр. справ, 2010. – С. 299-302.

12. Маляренко В. Окремі проблеми реформування кримінальної юстиції в Україні / В. Маляренко // Вісник Національної академії прокуратури України. – К., 2008. – № 3. – С. 5-15.

ШАПОВАЛ

Людмила Петрівна
shapoval26@meta.ua

УДК 658.14/.17.001.5"73":658.016.7

СВЯТЕЦЬ М.Є.

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ
АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО
МОНІТОРИНГУ НА ПІДПРИЄМСТВІFORMATION OF THE SYSTEM OF
ANTICRISM FINANCIAL MONITORING AT
THE ENTERPRISEк.е.н., доцент,
Кременчуцький
національний університет
ім. М. Остроградськогомагістр, Кременчуцький
національний університет ім.
М. Остроградського

У статті запропоновано формування системи антикризового фінансового моніторингу на основі системного підходу, визначено її складові елементи та алгоритм побудови, обґрунтовано особливості її впровадження на підприємстві.

В статье предложено формирование системы антикризисного финансового мониторинга на основе системного подхода, определены ее составляющие элементы и алгоритм построения, обоснованы особенности ее внедрения на предприятии.

The article proposes the formation of a system of anti-crisis financial monitoring on the basis of the system approach, its constituent elements and the algorithm of construction are defined, the peculiarities of its introduction at the enterprise.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, антикризове управління, підприємство, фінансові показники

Ключевые слова: финансовый мониторинг, антикризисное управления, предприятие, финансовые показатели

Keywords: finest monitoring, anchor management, enterprise, financial performance

ВСТУП

Сучасний економічний стан більшості українських підприємств різних форм власності характеризується високим рівнем загроз та фінансових ризиків, що ускладнюють ефективність його функціонування в умовах економічної нестабільності. За цих умов результати діяльності будь-якого підприємства зазнають суттєвих коливань, що ускладнює проведення повноцінної антикризової політики, зокрема щодо оздоровлення підприємств. Тому особливої уваги набуває проблема розробки стратегії антикризового фінансового управління підприємством. Дослідження із зазначеної проблематики містять праці таких вчених, як: Берізо В.М., Волошина К.А., Забродський В.А., Комірна В.В., Клименко А.О., Мец В.О., Олексюк О.С., Сачок В.Л., Штефан Л.Б. та інших. Але слід зазначити, що розв'язок проблеми ще не набув закінченого вигляду.

МЕТОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ є узагальнення теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо формування системи антикризового фінансового моніторингу.

РЕЗУЛЬТАТИ

В наукових публікаціях з метою зменшення ймовірності банкрутства визначають певні моделі: модель антикризового управління на засадах контролінгу, модель антикризового управління на засадах фінансової санації, модель інноваційного антикризового управління, фінансовий моніторинг.

Для підвищення ефективності реалізації внутрішнього контролю фінансової стабілізації підприємства

пропонується впровадити керуючу систему фінансового моніторингу.

Фінансовий моніторинг являє собою широкий комплекс заходів організаційного, методичного й управлінського характеру. Тобто організація фінансового моніторингу пов'язана з визначенням і вибором оптимального поєднання різноманітних форм, видів моніторингу, з урахуванням особливостей конкретної ситуації.

Організація системи антикризового моніторингу передбачає систематизацію завдань:

- конкретизація мети, змісту і напрямів економічного аналізу та прогнозування зміни вартості підприємства;
- вибір та обґрунтування методів оцінки гудвілу і власного капіталу;
- розробка системи показників, що відповідають вимогам аналізу вартості підприємства;
- розробка програмних продуктів, що забезпечують розрахунок економічних показників;
- систематизація та обробка одержаних показників;
- регулярна підготовка статистичних та аналітичних матеріалів для прийняття управлінських рішень та регулярне коригування поточних управлінських рішень.

Виходячи із завдань фінансового моніторингу, можна виділити наступні його функції:

- інформаційна – полягає у забезпеченні керівництва інформацією щодо перебігу процесів на підприємстві;
- аналітична – ведення спостереження за змінами економічних даних, їх оцінка та аналіз за допомогою

системи показників;

- діагностична – розпізнавання сигналів негативних факторів які загрожують фінансовому стану підприємства;

- контролююча – встановлення ступеню відповідності фінансових показників підприємства за звітний період цільовим параметрам);

- прогностична – використання ймовірнісних принципів задля формування прогнозів про майбутній стан підприємства).

На рис. 1 представлено алгоритм реалізації системи антикризового фінансового моніторингу на підприємстві, який представляє послідовність виконання певних етапів.

Рис. 1 Алгоритм побудови системи антикризового фінансового моніторингу на підприємстві

Ендогенні чинники підприємницької діяльності:

- рівень підприємства: збір даних про стан підприємницької діяльності, виробництва, маркетингу;

- рівень підрозділів: фіксація параметрів про закупівлі, розмір запасів та спожитих ресурсів, продуктивність виробництва.

Це дозволить управлінням створювати відповідну реальним умовам аналітичну картину та здійснити оцінку негативних змін.

Під час виконання другого етапу проводиться диференціація отриманих фінансових показників за відповідними періодами спостереження (оперативним, поточним та стратегічним). До показників річного періоду спостереження (стратегічного) можна віднести коефіцієнти рентабельності, середньозважену вартість капіталу, темпи зростання чистого грошового потоку.

Третій етап передбачає формування висновків за результатами фінансового моніторингу, оцінювання розмірів відхилень фактичних показників від планових та виявлення причин таких відхилень.

Розглянемо детальніше етапи алгоритму реалізації системи антикризового фінансового моніторингу на підприємстві.

Перший етап формування системи фінансового моніторингу на підприємстві пов'язаний із розробкою системи інформаційного забезпечення, що передбачатиме наявність інформаційних показників фінансового стану як наслідку взаємодії екзо- та ендогенних чинників підприємницької діяльності.

Екзогенний чинник підприємницької діяльності:

- рівень економіки: зосередження уваги на кредитних та податкових ставках, прожитковому мінімуму, курсах валют, курсах акцій, показниках рівня виробництва у межах країни та регіону.

На четвертому етапі здійснюється створення звітних фінансових документів підприємства, які відображають числові параметри відхилень, висвітлюють їх чинники та фіксують відповідальних за їх появу осіб.

Останній етап побудови системи антикризового фінансового моніторингу підприємницької діяльності пов'язаний із реалізацією основної його мети.

Реалізація даних етапів передбачає розробку системи антикризового фінансового моніторингу, яка базується на застосуванні системного підходу. Особливістю системного підходу є дослідження будь-якого об'єкта як складної цілісної системи.

Системний підхід неможливий без органічної єдності аналізу і синтезу. Синтез дозволяє розглядати антикризовий фінансовий моніторинг як єдину систему. З точки зору аналізу, як методу наукового пізнання, антикризовий фінансовий моніторинг являє собою сукупність підсистем і елементів, які можуть розглядатися окремо (рис. 2).

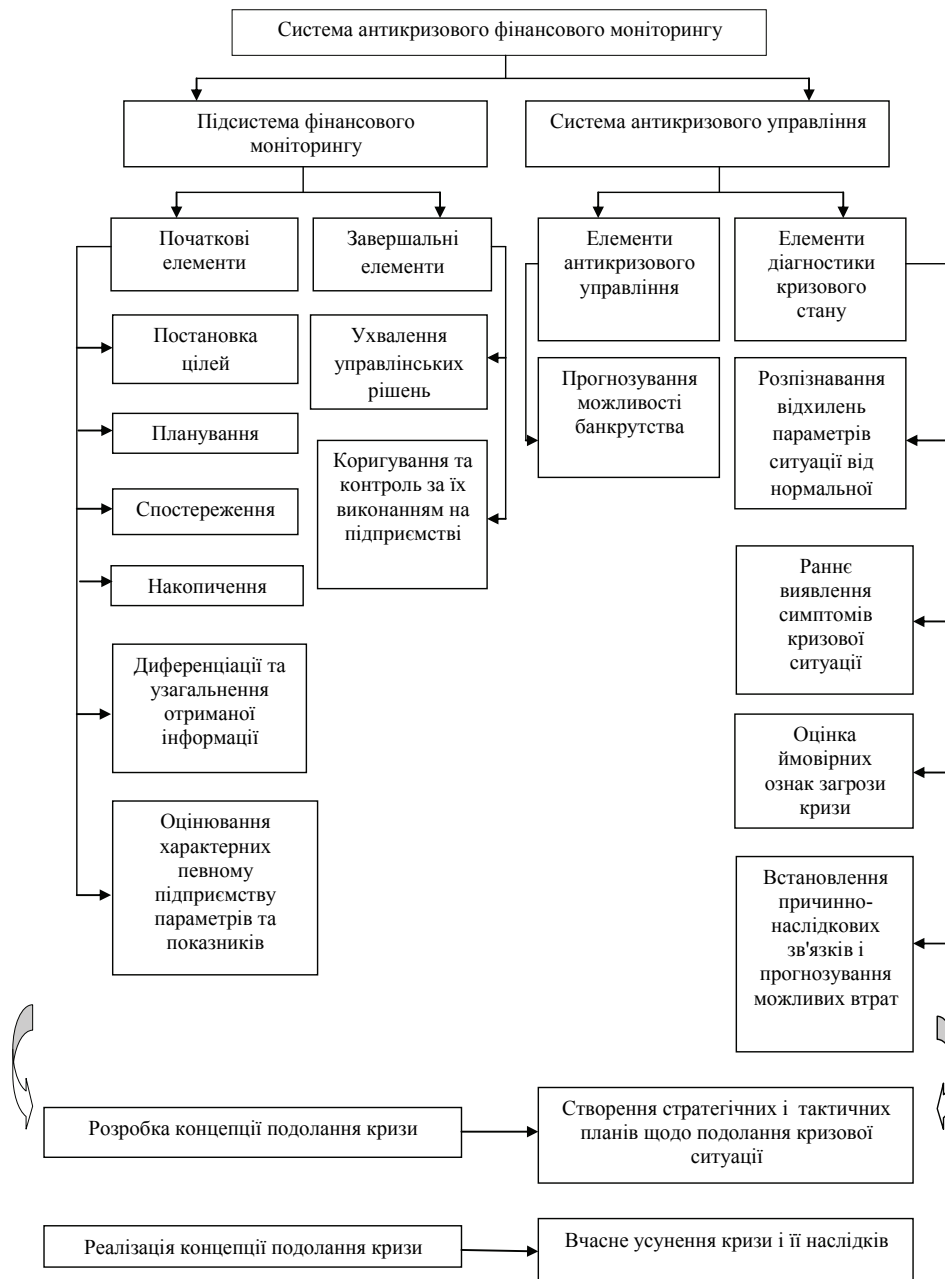

Рис. 2 Формування системи антикризового фінансового моніторингу на підприємстві

1. Усі підрозділи підприємства повинні обов'язково брати участь у здійсненні моніторингу, а керівний склад підприємства має забезпечувати наявність конфіденційної та достовірної інформації. Частота проведення моніторингу на підприємстві встановлюється його керівництвом та залежить від чутливості підприємства від зовнішніх факторів, ділової активності підприємства і його фінансового стану.

2. Окрім того, фінансовий моніторинг усіх його підрозділів є такою ж необхідною процедурою як у випадку, коли підприємство націлене на диверсифікаційне зростання та розширення видів своєї діяльності, так і у випадку скорочення виробництва, так як це спричиняє організаційні зміни на підприємстві.

3. Таким чином, система моніторингу підприємства створює «підґрунтя» задля попередження невід-

повідностей у його діяльності, тим самим допомагає підвищити ефективність стратегічного планування.

Після завершення проведення моніторингу, формування висновків та складання фінансових звітів про стан підприємства не виключається можливість здійснення повторного моніторингу, при цьому умовно змінивши деякі вихідні параметри, не змінюючи загальної тенденції. За результатами такого умовно-повторного моніторингу керівництво підприємства зможе опрацювати різні показники і варіанти розгортання виробничих ситуацій та приймати рішення відповідно до умов, що є близькими до реальних.

Таким чином, інформація, отримана в процесі антикризового фінансового моніторингу, є підставою для формування й прийняття управлінських рішень. При проведенні фінансового моніторингу виникає необхідність отримання інформації стосовно різних

об'єктів в цілому і окремих його складових (співвідношення системи і частин системи).

Формування системи антикризового фінансового моніторингу вимагає врахування специфіки діяльності та індивідуальності системи управління кожного окремого підприємства. Через особливості діяльності кожного підприємства способи проведення фінансового моніторингу можуть відрізнятися. Тому саме фінансовий моніторинг дає змогу будь-якому підприємству оперативно реагувати на коливання параметрів зовнішнього і внутрішнього середовища, сприяє якісному оцінюванню можливостей підприємства, підвищенню ефективності його діяльності, дозволяє регулювати розмір і структуру капіталу, фінансові ресурси, управляти позицією на ринку та користуватися конкурентними перевагами задля забезпечення безперервного функціонування усіх підрозділів.

ВИСНОВКИ

Таким чином можна зазначити, що формування системи антикризового фінансового моніторингу на підприємстві дозволить:

- функціонування системи антикризового фінансового моніторингу допомагає здійснити характеристику ситуації на підприємстві у кількісному вимірі, оцінити його фінансовий стан, виявити причини виникнення негативних тенденцій, провести аналіз негативних факторів і загроз що можуть вплинути на підприємство;

- за допомогою здійснення фінансового моніторингу стає можливим виявлення і усунення «вузьких місць» підприємства. Такі «вузькі місця» визначаються за результатами отриманих даних обліку, аналізу та контролю. Так підприємство зможе орієнтуватися на створення системи планування, збору інформації про ресурсовіддачу, а керівництво зможе перейти до прийняття управлінських рішень;

- запропонована система моніторингу підприємницької діяльності дозволить неавтономно здійснювати об'єктивне оцінювання тенденцій розвитку фінансового стану підприємства, одержувати інформацію про ситуацію на ринку, його кон'юнктуру та усі його можливі зміни, швидко проводити діагностику фінансового стану підприємства та аналіз найбільш суттєвих факторів, які впливають на ділову активність та стійкість підприємства;

- створення системи антикризового фінансового моніторингу дає можливість якісно оцінити об'єктив-

ні можливості підприємства, підвищити ефективність діяльності підприємства, управляти величиною і структурою капіталу, фінансовими ресурсами і конкурентними перевагами суб'єкта господарювання, забезпечити тим самим його фінансову стабільність;

- професійне застосування інструментарію фінансового моніторингу ділової активності підприємства дозволяє розпізнавати стан об'єкта або ситуації навіть за непрямими ознаками, робить процес прийняття управлінських рішень ефективним.

Отже, покращення та налаштування управління підприємницькою діяльністю можливе через створення відповідної системи фінансового моніторингу, як дієвого інструменту забезпечення активного безперервного контролю за фінансовими параметрами підприємства та прогнозування можливості небезпек у довгостроковому періоді. Сучасні економічні умови спонукають до впровадження оперативного фінансового моніторингу вітчизняними підприємствами на практиці, що дозволяє підвищити гнучкість планування та забезпечити високий рівень управління.

Список використаних джерел

1. Алексеева К.А. Моніторинг зовнішнього середовища підприємства: управлінський аспект / К.А. Алексеева, В.С. Паламарчук // Стратегічні пріоритети в XXI столітті: матеріали II Міжнар. наук. – практ. конф., 14-15 лютого 2017 р. – Київ: СПД-ФО Пшонківський О.В., 2017. – 272 с.

2. Бірюкова І.Г. Основні проблеми фінансового моніторингу у протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом / І.Г. Бірюкова // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2012. – № 1(56). – С. 235–241.

3. Діагностика фінансового стану підприємства в умовах антикризового управління: електронні ресурси в науці, культурі та освіті: (матеріали Наукової конференції) [Електронний ресурс] // Швед В.В., Шибанов А. // Вінницький фінансово-економічний університет, м. Вінниця. Режим доступу: <http://intkonf.org/ken-shvedvv-shibanov-a-diagnostika-finansovogo-stanu-pidpriemstva-v-umovahantikrizovogo-upravlinnya/>

4. Живко З.Б. Фінансовий моніторинг підприємства: проблеми, безпека і специфіка діяльності / З.Б. Живко // Фінанси України. – 2010. – № 11. – С. 93–100.

СТАНІСЛАВИК

Олена В'ячеславівна
elenastanislayk@ukr.net

УДК 338.439:658

МОДЕЛІ КОРПОРАТИВНОГО
КОНТРОЛЮ ТА УПРАВЛІННЯ
УКРАЇНСЬКИХ КОМПАНІЙMODELS OF THE CORPORATE CONTROL
AND MANAGEMENT OF THE UKRAINIAN
COMPANIES

КОВАЛЕНКО

Олександр Михайлович
almkov@rambler.ruк.е.н., доцент, Одеський
національний політехнічний
університетд.е.н., доцент, професор,
Одеський національний
політехнічний університет

У статті проаналізовано тенденції розвитку і поточний стан корпоративного управління українських компаній, відзначено типи корпоративного управління в залежності від розподілу корпоративного контролю між власниками і менеджерами. Досліджено формування концепції і структури корпоративного управління, розглянуто положення, що визначають характер перетворень взаємовідношень власників і менеджерів. Перелічено найважливіші процеси в системі управління корпорації, виділені ключові особливості розвитку національної моделі корпоративного управління.

В статье проанализированы тенденции развития и текущее состояние корпоративного управления украинских компаний, выделены типы корпоративного управления в зависимости от распределения корпоративного контроля между собственниками и менеджерами. Исследовано формирование концепции и структуры корпоративного управления, рассмотрены положения, определяющие характер преобразований взаимоотношений собственников и менеджеров. Перечислены важнейшие процессы в системе управления корпорации, выделены ключевые особенности развития национальной модели корпоративного управления.

The article analyzes the development trends and the current state of corporate governance Ukrainian companies mentioned types of corporate governance based on the distribution of corporate control between owners and managers. The formation of the concept and structure of corporate governance are studied, the provisions that defined the nature of the changes interrelations owners and managers are considered. The most important developments in the management of the corporation are listed, the key features of the national model of corporate governance are highlighted.

Ключові слова: корпоративне управління, тенденції розвитку, концепція, інвестиція, інтерналізація, структура, формування

Ключевые слова: корпоративное управление, тенденции развития, концепция, инвестиция, интернализация, структура, формирование

Keywords: corporate governance, trends, concept, investment, internalization, structure, formation

ВСТУП

Сформовані в результаті масової приватизації структура і характер приватної власності з'явилися первопричинами кризового стану багатьох українських підприємств. Процеси роздержавлення, перерозподілу власності, створення нових організаційно-правових форм не привели до появи ефективних власників в більшості компаній. Недосконалість фінансового ринку, практика недобросовісних корпоративних захоплень з використанням афілійованих структур, значна роль органів влади в управлінні компаніями, домінування неринкових мотивів при прийнятті рішень, відсутність діючих стимулів до підвищення

конкурентоспроможності визначили ознаки в системі корпоративного управління України, яка формується.

МЕТА РОБОТИ

Метою роботи є дослідження моделей корпоративного контролю та управління українських компаній.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є праці вітчизняних і зарубіжних вчених, а також матеріали періодичних видань. При проведенні дослідження використовувалися методи аналізу і синтезу, порівняння та узагальнення, системний підхід.

РЕЗУЛЬТАТИ

З другої половини 1990-х рр. стали очевидними нові акценти проблеми – нерозвиненість взаємовідносин власників і менеджерів, без удосконалення них неможливе формування ефективної моделі корпоративного управління. Надвисока концентрація акціонерного капіталу і відсутність механізмів контролю діяльності виконуючих органів корпорацій, обумовлені злиттям функцій менеджера і власника, поряд з інформаційною скритістю, стали серйозною перешкодою для зростання ефективності, залучення іноземних інвестицій, виходу на зовнішні ринки [2].

Сьогодні більшість західних фондів розглядають підвищення рівня корпоративного управління в якості найважливішої умови співпраці з українськими компаніями.

Немає повної ясності про можливість застосування в дослідженнях корпоративних відносин українських господарюючих суб'єктів тих чи інших підходів, створених світовою рукою. Йдеться про неокласичний, інституційно-еволюційний, синергетичний, соціодинамічний підходи і кордони їх застосування. Серед вітчизняних дослідників недостатньо розробленим слід визнати менеджеріальний підхід, що прояснює проблему агентських відносин стосовно до українських умов [5].

До теперішнього часу не існує однозначного визначення терміна «корпоративне управління». Виходячи з цього, поняття «корпоративне управління» розширює уявлення про те, інтереси яких зацікавлених груп повинні враховуватися, і яким чином дотримуватися їх взаємодії, а також які принципи повинні бути покладені в основу взаємовідносин між суб'єктами корпоративного управління. Нами сформульовано наступне комплексне визначення корпоративного управління.

Корпоративне управління – це система організаційно-управлінських відносин між суб'єктами власності і ключовими зацікавленими групами, спрямованих на субординацію і гармонізацію їх інтересів за допомогою комплексу внутрішніх і зовнішніх механізмів, що сприяють досягненню загальнокорпоративних цілей [3].

Проаналізувавши тенденції розвитку і поточний стан корпоративного управління українських компаній, можна зробити висновок про його крайню неоднорідність. З одного боку, проведені дослідження якості корпоративного управління показують, що в публічних корпораціях, акції яких є ліквідними і звертаються на біржах:

- збільшується інформаційна прозорість;
- корпоративні процедури і компетенції органів управління і контролю стають більш чіткими і формалізованими.

З іншого боку, більша частина українських компаній залишається, як і раніше, непрозорими для інвесторів, в таких компаніях не отримує достатнього розвитку система корпоративного управління.

Слід відзначити наявність чотирьох типів корпоративного управління в залежності від розподілу корпоративного контролю між власниками і менеджерами. З них тільки один тип передбачає контроль крупного зовнішнього власника і найманий статус

керуючих. Характерно, що цей тип – найбільш пристосований для розвитку підприємства та залучення інвестицій – має найменше поширення в українській економіці. Решта представляють ту чи іншу форму внутрішнього контролю.

В українській економіці дія зовнішніх механізмів корпоративного контролю вельми обмежена або специфічна.

Незважаючи на зростання числа відкритих акціонерних товариств, що бажають вийти на ринок цінних паперів, більшість українських компаній і сьогодні не планують залучати інвестиції через фондовий ринок. Якщо в 2000 р. на інвестиції використовувалося менше 10 % прибутку, то вже в 2012 р. ця частка збільшилася більш, ніж в 2 рази.

Специфічна структура фінансування українських підприємств та м'які бюджетні обмеження зумовили інтерналізацію корпоративного контролю, тобто ситуацію, в якій фірми фінансують свої капіталовкладення за рахунок власних коштів, а також за рахунок таких джерел фінансування, звернення до яких не передбачає передачу зовнішнім агентам контрольних правових можливостей [6].

Інтерналізація фінансування передбачає фактичну незалежність керівництва корпорацій по відношенню до зовнішніх агентів, зокрема зовнішніх акціонерів. Становлення цієї системи стало можливим значною мірою завдяки зрощуванню влади та бізнесу, політичному регіоналізму, корупції, за допомогою яких фірми неринкових секторів здатні впливати на структуру фінансових потоків в економіці.

Формування концепції корпоративного управління включає:

- визначення цілей корпоративного управління;
- вибір стратегії корпоративного управління;
- вибір політики корпоративного управління, яка являє собою створення загального керівництва діяльності та прийняття управлінських рішень на вищому рівні менеджменту корпорації;
- вибір критеріїв оцінки якості та ефективності корпоративного управління;
- вибір засобів реалізації корпоративного управління, які будуть використані для реалізації того чи іншого варіанту корпоративного управління в рамках розробленої концепції.

Формування структури корпоративного управління передбачає:

- вибір елементів структури корпоративного управління, склад яких визначається необхідністю мати відповідну інформацію і приймати управлінські рішення;
- визначення інформаційних зв'язків між елементами структури корпоративного управління, покликаних забезпечити надійну передачу даних між ними. Інформаційні зв'язки повинні бути представлені у вигляді орієнтованої графі, упорядкованої за рівнями корпоративного управління;
- оцінка доцільності включення елементів в структуру корпоративного управління може виконуватися, в основному, за допомогою евристичних методів. Освоєння нових елементів в структурі корпоративного управління може вестися поетапно, зважаючи на обмеженість ресурсів;

– побудова структури корпоративного управління є найважливішою процедурою і виконується на основі вибраних елементів та інформаційних зв'язків між ними, включає формування процесів управління і системи корпоративного контролю;

– оцінка якості та ефективності корпоративного управління здійснюється на основі вибраних раніше критеріїв, з урахуванням різних обмежень;

– вибір механізму взаємодії елементів корпоративного управління – один з найскладніших етапів побудови системи корпоративного управління, так як пов'язаний з необхідністю обліку корпоративних інтересів усіх учасників корпоративних відносин, а також із створенням умов для прийняття оперативних управлінських рішень;

– вибір технології менеджменту використовуються в тій чи іншій конкретній ситуації для підвищення ефективності діяльності корпорації. При використанні технології менеджменту необхідна наявність кваліфікованих фахівців, їх готовність до реалізації цих технологій, оцінка соціально-психологічних характеристик учасників корпоративних відносин, врахування їх інтересів;

– рішення проблем корпорації, підсумком вирішення яких є постановка нових задач, підвищення кваліфікації фахівців корпорації, нові технології менеджменту і т.д.;

– оцінка очікуваних результатів корпоративного управління, основним результатом якого є зміна кількісних і якісних показників діяльності корпорації, серед яких можна виділити економічні, матеріальні, інформаційні, трудові, соціальні, психологічні та ін.;

– визначення фактичних результатів корпоративного управління. На даному етапі відбувається оцінка значень показників діяльності, обраних на попередньому етапі. Якщо з фіксацією і інтерпретацією кількісних показників практично не буває проблем, то з якісними показниками можуть виникнути певні складнощі. Джерелами інформації в цьому випадку можуть бути анкетування та тестування працівників корпорації, з метою виявлення та оцінки соціальних, психологічних та інших показників, пов'язаних із зміною системи менеджменту корпорації;

– порівняння очікуваних і фактичних результатів корпоративного управління. При цьому визначаються позитивні і негативні моменти в результаті використання обраної моделі корпоративного управління, а також досліджуються основні тенденції розвитку корпорації в ринковому середовищі;

– коригування постулатів корпоративного управління. Проведений аналіз повинен завершитися визначенням заходів, спрямованих на вдосконалення корпоративного управління. Перелік рекомендацій представляється раді директорів для оцінки ситуації та прийняття управлінських рішень.

Модель створення системи корпоративного управління дозволить оперативно сформувати структуру корпоративних елементів та інформаційних зв'язків між ними для ефективної взаємодії господарюючих суб'єктів на всіх рівнях корпоративного управління.

Закономірності, що характеризують спрямованість змін внутрішньофірмових корпоративних відносин,

обґрунтовують взаємозв'язок і взаємовплив нормальних і неформальних відносин у внутрішньофірмовому просторі корпоративних відносин [4].

Положення, що визначають характер перетворень взаємовідношень власників і менеджерів в додатку до української дійсності такі:

– розвиток системи корпоративного управління залежить від поведінки основних учасників корпоративних відносин, їх мотивації і характеру;

– взаємодія, яка в рамках «інсайдерської» системи повинна здійснюватися в напрямку організації ефективного процесу прийняття та реалізації стратегічних рішень. У відсутності зовнішніх механізмів корпоративного контролю конкуренція на товарних ринках є важливою рисою системи «інсайдерів», яка гарантує ефективність роботи менеджерів;

– превалюючий тип контролю, заснований на концентрованій власності (контролю домінуючого власника, безпосередньо приймаючого участь в управлінні або жорстко контролюючого менеджмент), дозволяє говорити про необхідність компенсувати неоптимальну, з точки зору впливу на ефективність компанії, конфігурацію власності оптимальним розподілом контрольних повноважень у процесі прийняття оперативних і стратегічних рішень на підприємстві;

– подолати проблеми безконтрольності менеджерів, яка є наслідком інсайдерського контролю, можуть такі чинники: зміна мотивації власників-менеджерів і організація незалежного контролю за діями інсайдерів, керуючих компаніями;

– еволюція та механізми реалізації інтересів основних учасників корпоративного управління в рамках сформованих на практиці типів корпоративного управління дають підстави говорити про перехід в поведінці інсайдерів від моделі систематичного виведення активів до створення умов для розвитку підконтрольного бізнесу, отже, принципово нової тенденції до розділення власності і контролю;

– можливість реалізації такої тенденції диктується необхідністю існування відповідної системи корпоративного управління не тільки всередині компанії, але і зовнішнього середовища, в якій компанія може залишитися ефективною без концентрації контролю.

Модель корпоративного контролю в системі управління корпорацією представлена на рис. 1. До найважливіших процесів в системі управління корпорації належить: стратегічний менеджмент, операційний менеджмент, фінансовий менеджмент, управління якістю, управління персоналом, інформаційний менеджмент, управління маркетингом, інноваційний менеджмент. Корпоративний контроль, будучи невід'ємною частиною управління корпорацією, ув'язує всі перераховані процеси між собою.

Корпоративний контроль повинен розглядатися як комплексна система внутрішніх та зовнішніх механізмів, яка спрямована на оптимізацію агентських конфліктів, що виникають між ключовими суб'єктами корпоративних відносин.

Коли традиційні моделі корпоративного управління не працюють, виникає підприємницька модель корпоративного управління (рис. 2).

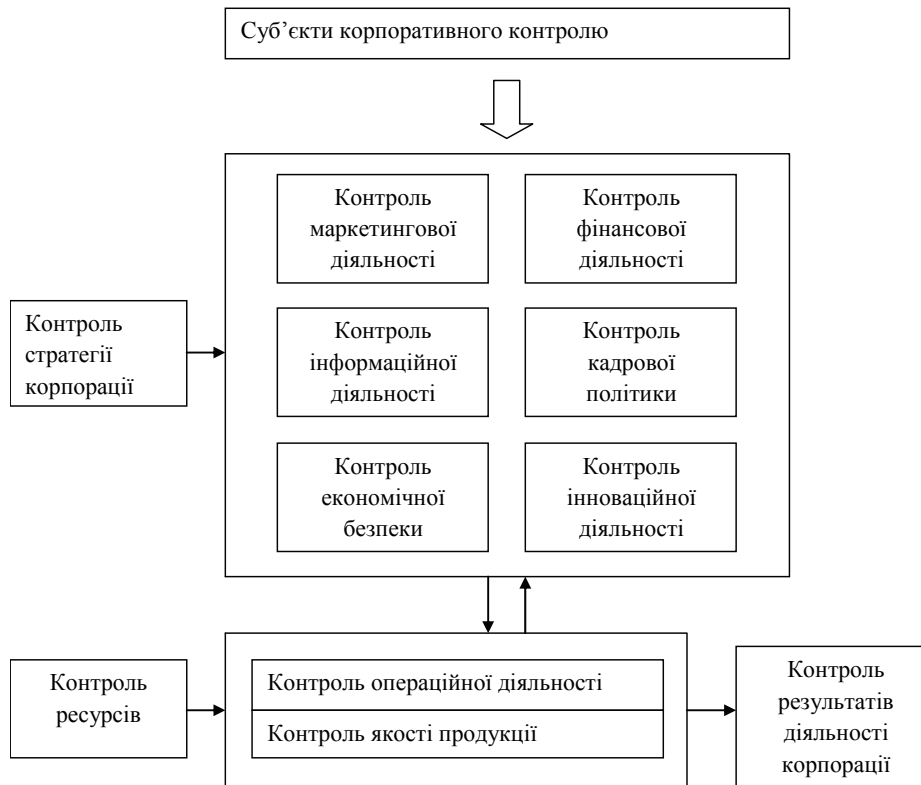

Рис. 1. Модель корпоративного контролю в системі управління корпорацією

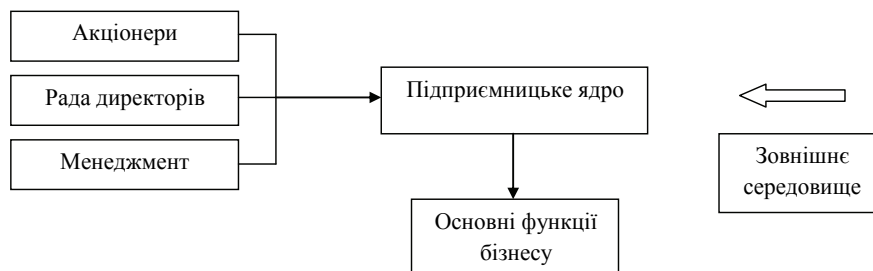

Рис. 2. Підприємницька модель корпоративного управління

У такій моделі, поряд з формальними механізмами корпоративного управління, формується неформальним шляхом підприємницьке ядро, перехоплюючи функції управління бізнесом, які підміняють собою всі формальні механізми корпоративного управління [1]. При цьому, йде безперервна боротьба за перехоплення підприємницької функції з боку різних груп, тому, що інтереси тих, хто не потрапив в підприємницьке ядро, ніяк не захищені.

Очевидно, що в Україні клас власників не скоро відійде від управління компаніями хоча б тому, що адміністративний ресурс, як і раніше, є важливим інструментом досягнення успішності бізнесу в рамках політизованого управління корпораціями. Зміна даного стану можлива тільки еволюційним шляхом, зумовленим виникненням відповідних зовнішніх умов. Поки ж важливою специфічною характеристикою української моделі корпоративного управління є отримання доходів від акціонерної власності не через прибуток, а через контроль домінуючого власника

над фінансовими потоками компаній.

Нами виділені ключові особливості розвитку національної моделі корпоративного управління:

- перманентний процес перерозподілу власності;
- висока частка афілійованих осіб у структурі власності багатьох компаній, що ускладнює оцінку корпоративного управління (не завжди можливо визначити реального, а не номінального власника);
- висока концентрація акціонерного капіталу, в рамках якої відбувається консолідація контролю;
- нестабільність макроекономічної ситуації і наявність великих ризиків для потенційних акціонерів, що спонукають їх до володіння великим пакетом акцій в якості страхівки від збитків;
- неефективний державний інфорсмент (при порівняно розвиненому законодавстві в галузі захисту прав акціонерів) та ін.

Ознаки української моделі корпоративного управління наведено на рис. 3.

Рис. 3. Ознаки української моделі корпоративного управління

ВИСНОВКИ

Корпоратизація веде до зміни системи економічних і соціальних відносин на всіх рівнях розвитку економіки. Саме тому проблеми, пов'язані з розвитком корпоративного сектора економіки, сприймаються як особливо актуальні. Концепція побудови ефективної системи управлінського контролю та забезпечення його релевантною економічною інформацією в системі менеджменту повинні бути сформовані в розрізі центрів відповідальності господарюючих суб'єктів корпоративного управління.

Список використаних джерел

1. Бузмаков А. Развитие концентрации, интеграции и кооперации в сельском хозяйстве США // АПК: экономика, управление. – 1995. – №5. – С. 70-74.
2. Добряк Д.С. Еколого-економічні засади реформування землекористування в ринкових умовах /

Д.С. Добряк, Д.І. Бамбіндра. – К.: Урожай, 2006. – 136 с.

3. Єрохін С.А. Структурна трансформація національної економіки, (теоретико-методологічний аспект) / Єрохін С.А. – К.: Світ знань, 2002. – 528 с.

4. Макаренко А.П. Теорія і практика державного регулювання в аграрній сфері: [монографія] / А.П. Макаренко. – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки» УААН, 2009. – 636 с.

5. Саблук П.Т. Состояние и основные направления дальнейшего развития специализации, кооперации в сельском хозяйстве республики (доклад-анализ) / П.Т. Саблук, – К.: УНИИЭОСХ.

6. Сухарева Л.А. Контролинг – основа управления бизнесом / Л.А. Сухарева, С.Н. Петренко – К.: Эльга, Ника-Центр, 2002. – 208 с.

**ОГЛЯД АКТУАЛЬНИХ НОВИН ЗАКОНОДАВСТВА,
ЩО ВСТУПИЛИ В ДІЮ З СІЧНЯ 2018 Р.**

джерело: PSP Audit

https://www.pspaudit.com.ua/files/oglad_aktual_nih_novin_zakonodavstva_sicen_2018_roku_.pdf**ОСНОВНІ ЗМІНИ В ЗАКОНОДАВСТВІ****1. Набрали чинності зміни до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні"**

Нагадаємо, що з 01.01.2018 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 05.10.2017р. №2164-VIII (далі – Закон № 2154) щодо удосконалення деяких положень», яким внесено зміни до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

Згідно з Законом № 2164, зокрема, для цілей бухгалтерського обліку визначено нову класифікацію поділу суб'єктів господарювання за критерієм їх розмірів: мікропідприємства, малі, середні або великі підприємства.

Звітність за міжнародними стандартами мають складати: підприємства, що становлять суспільний інтерес; публічні акціонерні товариства; підприємства, які здійснюють діяльність з видобутку корисних копалин загальнодержавного значення.

Підприємства, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність за міжнародними стандартами, зобов'язані забезпечити ведення бухгалтерського обліку відповідно до облікової політики за міжнародними стандартами після подання першої фінансової звітності або консолідованої фінансової звітності за міжнародними стандартами, що визнається такою у порядку, визначеному міжнародними стандартами. Також встановлено нові підходи до розкриття фінансової інформації суб'єктами господарювання. Так, окремі категорії підприємств мають оприлюднювати річну фінансову звітність та річну консолідовану фінансову звітність разом з аудиторським висновком на своїй веб-сторінці (у повному обсязі).

Закон №2164 опубліковано у газеті «Голос України» від 01.11.2017р. №202.

2. З 5 січня 2018 року діє нове Положення про ведення касових операцій

5 січня 2018 р. набрало чинності Положення про ведення касових операцій у національній валюті, затверджене постановою Національного банку України від 29.12.2017 р. № 148. Одночасно втратила чинність постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» від 15.12.2004р. № 637.

НБУ, зокрема, виклав у новій редакції пункт про обмеження розрахунків готівкою:

Так відповідно до п.6 розділу II Положення суб'єкти господарювання мають право здійснювати розрахунки готівкою протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами:

- між собою – у розмірі до 10 000 (десяти тисяч) гривень включно;

- з фізичними особами – у розмірі до 50 000 (п'ятдесяти тисяч) гривень включно.

Платежі понад установлені граничні суми проводяться через банки або небанківські фінансові установи, які в установленому законодавством порядку отримали ліцензію на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунку, шляхом переказу коштів із поточного рахунку на поточний рахунок або внесення коштів до банку чи небанківської фінансової установи для подальшого їх переказу на поточні рахунки в банку. Кількість суб'єктів господарювання та фізичних осіб, з якими здійснюються готівкові розрахунки, протягом дня не обмежується.

Одночасно п. 3 розділу I Положення НБУ визначив поняття «готівкові розрахунки»:

готівкові розрахунки – платежі готівкою суб'єктів господарювання і фізичних осіб за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги), а також за операціями, які безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна.

ПОДАТОК НА ПРИБУТОК**1. Податок на прибуток підприємств – зміни з 1 січня 2018 р.**

Офіс великих платників податків інформує, що Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році» від 07.12.2017р. № 2245-VIII, внесені, зокрема, такі зміни по податку на прибуток підприємств:

- змінено визначення безнадійної заборгованості (для цілей оподаткування банківських установ);

- запроваджено визначення терміну «синдикований кредит», а також особливості застосування до нього угод про уникнення подвійного оподаткування;

- уточнено визначення терміну «роялті», що саме не є роялті для програмної продукції;

- змінено визначення терміну «пов'язана особа», це якщо кінцевим бенефіціаром є одна і та ж фізична особа, або така особа виконує функції виконавчого органу. Уточнено, що кредити надані під гарантії держави не впливають на визначення пов'язаності юридичних осіб;

- передбачено, що податкова декларація з податку на прибуток, яка розраховується з наростаючим підсумком за рік подається у 60-ти денний термін;
- запроваджена для банків можливість враховувати всю суму резервів, які нараховуються під активи, а також передбачені перехідні положення щодо таких операцій;
- уточнені норми щодо сплати дивідендів платниками єдиного податку: єдинники не сплачують авансові внески, платники податку, отримувачі не коригують фінансовий результат;
- внесені зміни до норм щодо податкових наслідків переходу із спрощеної системи на загальну для платників четвертої групи;
- встановлено, що обмеження по операціям із низькоподатковими нерезидентами поширюються і на нерезидентів особливих організаційно-правових форм;
- передбачена можливість не оподатковувати кошти направлені на допомогу спортивним неприбутковим організаціям у розмірі до 8 відсотків від оподаткованого прибутку попереднього року;
- фінансовий результат збільшується на суму повної або часткової компенсації один раз на календарний рік вартості путівок на відпочинок, оздоровлення та лікування на території України, якщо вони не оподатковуються податком на доходи фізичних осіб;
- сума податку на прибуток зменшується на суму акцизного податку сплаченого за дизельне паливо, що використане дизельними локомотивами та самоскидами вантажопідйомністю понад 75 тонн;
- до 1 січня 2025 р. звільняється від оподаткування прибуток підприємств - суб'єктів літакобудування, що визначені відповідно до норм статті 2 Закону України «Про розвиток літакобудівної промисловості»;
- до 1 січня 2020 р. звільнено від оподаткування діяльність щодо використання газу метану вугільних родовищ;
- виключено вимогу щодо необхідності дотримання не низькоподаткового статусу нерезидента для розміщених «євробондів»;
- передбачено норму, яка зазначає, що платники єдиного податку сплачують податок на репатріацію, у разі виплат на користь нерезидента.

2. Декларацію з податку на прибуток подаємо за новою формою

Нагадаємо, що декларацію з податку на прибуток необхідно подавати за оновленою формою:

9.06.2017 р. набрав чинності наказ Міністерства фінансів України від 28.04.2017р. №467 «Про внесення змін до форми Податкової декларації з податку на прибуток підприємств», що зареєстрований у Міністерстві юстиції України 19.05.2017 р. за № 642/30510, яким у новій редакції викладено форму податкової декларації з податку на прибуток підприємств та форми додатків до неї.

Зокрема, у формі Декларації з'явилися нові рядки:

- рядок 07.2 «страхові платежі, страхові внески, страхові премії за договорами перестрахування»;

- рядок 09.1 «сума доходу, що залишився після формування призового (виграшного) фонду (позитивне значення (рядок 09.1.1 – рядок 09.1.2))»;

- рядок 09.1.1 «загальна сума доходів, отриманих від прийняття ставок у лотерею»;

- рядок 09.1.2 «сума сформованого призового (виграшного) фонду лотереї відповідно до умов її проведення»;

- рядок 09.2 «сума безнадійної заборгованості, визначеної підпунктом «е» підпункту 14.1.11 пункту 14.1 статті 14 розділу I Податкового кодексу України».

Із форми Декларації виключені рядки, пов'язані з розрахунком авансових внесків із податку на прибуток підприємств (рядок 26 – до змін), і рядки щодо виправлення помилок по авансових внесках (рядки 36, 37, 38 та 39).

Також змінилася таблиця для відміток про наявність додатків. У ній з'явилося нове поле «ФЗ», в якому платники мають проставляти позначку «+» під час подання разом із декларацією фінансової звітності, адже відповідно до п. 46.2 ст. 46 Податкового кодексу України від 02.12.2010р. №2755-VI (зі змінами та доповненнями) платник податку на прибуток подає разом з відповідною податковою декларацією квартальну або річну фінансову звітність у порядку, передбаченому для подання податкової декларації з урахуванням вимог статті 137 ПКУ.

Фінансова звітність, що складається та подається відповідно до цього пункту платниками податку на прибуток, є додатком до Декларації та її невід'ємною частиною.

Внесено зміни до таблиці «Відомості про одночасне подання до Податкової декларації з податку на прибуток підприємств форм фінансової звітності» (до змін) Декларації. Тепер у формі Декларації вона розміщена відразу за таблицею «Наявність додатків» і має назву «Наявність поданих до Податкової декларації з податку на прибуток підприємств додатків – форм фінансової звітності».

Крім того, внесено зміни до форм додатків до Декларації, а саме до:

- додатку ЗП до рядка 16 ЗП Податкової декларації з податку на прибуток підприємств;

- додатку ПН до рядка 23 ПН Податкової декларації з податку на прибуток підприємств;

- додатку ТЦ «Самостійне коригування ціни контрольованої операції і сум податкових зобов'язань платника податку»;

- додатку ВП «Розрахунок податкових зобов'язань за період, у якому виявлено помилку(и)»;

- додатку РІ «Різниця»;

- додатку АМ «Інформація щодо нарахованої амортизації»;

- додатку ЦП до рядків 4.1.3 ЦП, 4.1.4 ЦП додатка РІ до рядка 03 РІ Податкової декларації з податку на прибуток підприємств.

Наказ № 467 набрав чинності з дня його офіційного опублікування (опубліковано у бюлетені «Офіційний вісник України» від 09.06.2017 №45).

3. Зміни щодо подання податкової декларації контролюючим органам

Законом України від 07.12.2017 р. №2245-VIII внесено зміни до Податкового кодексу України від 02.12.2010 р. №2755-V (далі – Кодекс), зокрема зміни до статті 49 «Подання податкової декларації до контролюючих органів»:

Податкові декларації, крім випадків, передбачених цим Кодексом, подаються за базовий звітний (податковий) період, що дорівнює:

- календарному року для платників податку на прибуток для податкової декларації, яка розраховується нарастаючим підсумком за рік, - протягом 60 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного (податкового) року (п. 49.18.6 ст. 49 Кодексу).

Якщо податкова декларація за квартал, півріччя, три квартали або рік розраховується нарастаючим підсумком на підставі показників базових податкових періодів, з яких складаються такі квартали, півріччя, три квартали або рік (без урахування авансових внесків), згідно з відповідним розділом цього Кодексу, зазначена податкова декларація подається у строки, визначені пунктом 49.18 цієї статті для такого базового звітного (податкового) періоду, крім податкової декларації з податку на прибуток, яка розраховується нарастаючим підсумком за рік. (п. 49.19 ст. 49 Кодексу).

Для цілей цього Кодексу під терміном «базовий звітний (податковий) період» слід розуміти перший звітний (податковий) період року, визначений відповідним розділом цього Кодексу.

4. Трансфертне ціноутворення

1 січня 2018 р. вступив в силу Закон України «Про внесення змін у Податковий кодекс України та деякі законодавчі акти України щодо забезпечення збалан-

сованості бюджетних надходжень в 2018 році» від 07.12.2017 р. №2245-VIII, яким внесено зміни до Податкового кодексу України від 02.12.2010р. №2755-VI, зокрема в частині трансфертного ціноутворення, а саме:

- доповнено перелік господарських операцій, які є контрольованими: господарські операції, що здійснюються між нерезидентом та його постійним представництвом в Україні;

- доповнено критерії для визнання операцій контрольованими: господарські операції, що здійснюються між нерезидентом та його постійним представництвом в Україні, визнаються контрольованими, якщо обсяг таких господарських операцій, визначений за правилами бухгалтерського обліку, перевищує 10 млн. грн. (за вирахуванням непрямих податків) за відповідний податковий (звітний) рік;

- уточнено вимоги до документації з трансфертного ціноутворення, яка подається на запит центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову і митну політику;

- змінено термін надсилання запиту центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну податкову і митну політику, для подання документації щодо контрольованих операцій з 01 травня на 01 жовтня року, що настає за календарним роком, в якому таку контрольовану операцію (операції) було здійснено;

- уточнено строки сплати суми податкового зобов'язання, розрахованого за результатами самостійного коригування ціни контрольованої операції і сум податкових зобов'язань за результатами якого розрахована ціна відповідає принципу «витягнутої руки»;

- уточнено норми щодо укладання договорів за результатами попереднього узгодження ціноутворення у контрольованих операціях, що мають односторонній, двосторонній та багатосторонній характер.

Офіс великих платників податків ДФС України		Трансфертне ціноутворення Закон України від 07.12.17 № 2245-VIII (з 01.01.18)	
Контрольовані операції (КО) - з пов'язаними особами – нерезидентами (в т. ч. через особу/осіб без істинних функцій, активів, ризиків) - через комісіонерів-нерезидентів - з нерезидентами з країн (територій) з Переліку КМУ від 27.12.17 № 1045 - з нерезидентами, організаційно-правові форми яких в Переліку КМУ від 04.07.17 №480 - між нерезидентом та його постійним представництвом в Україні		Вартісні критерії річний дохід > 150 млн.грн. обсяг операцій з контрагентом > 10 млн.грн.* * за цінами, що відповідають принципу «витягнутої руки» (пп.39.2.1.9)	
Методи встановлення відповідності умов КО принципу «витягнутої руки» 1 порівняльної неконтрольованої ціни 2 ціни перепродажу 3 «витрати плюс» 4 чистого прибутку 5 розподілення прибутку		термін зберігання документів з ТЦ - 2 555 днів строк давності -	
☒ Подання звітів про КО (порядок Мінфіну від 18.01.16 №8, із змінами)		☒ Самостійне коригування зобов'язань без штрафу (уточнююча декларація)	
Запит від ДФС про надання документації з ТЦ		1 жовтня року, наступного за звітним	
Зміст документації з трансфертного ціноутворення			
дані про сторони КО та пов'язаних осіб	опис діяльності групи	опис структури управління, схема орг.структури	опис діяльності, стратегії ділової активності
реструктуризація бізнесу, передача НМА	опис КО та копії договорів	опис товарів (робіт, послуг)	дані про розрахунки
бізнес-стратегії сторін	функціональний аналіз КО	економічний, порівняльний аналіз	дані про самостійне коригування податкової бази
Попереднє узгодження ціноутворення у КО – процедура узгодження між ВПП та ДФС критеріїв відповідності умов КО принципу «витягнутої руки» Заява ВПП до ДФС > Узгодження ціноутворення у КО > Договір			
Характер Договору: односторонній – між ВПП та ДФС, двосторонній – із залученням іноземного державного органу, багатосторонній – із залученням двох і більше державних органів			
Переваги (можливості) попереднього узгодження ціноутворення (при дотриманні умов Договору): відсутність донарахування податкових зобов'язань, штрафів, пені щодо КО, які є предметом Договору поширення дії на весь звітний період, в якому укладає Договір, та/або на попередні звітні періоди (roll back) продовження дії Договору у разі незмінності умов КО внесення змін до тексту Договору при зміні податкового законодавства стабільність умов Договору у разі втрати платником податків статусу ВПП			

5. виправлення помилок у звіті про контрольовані операції за минулий звітний період

Відповідно до пп.39.4.2 п.39.4 ст.39 Податкового кодексу України від 02.12.2010р. №2755-VI, зі змінами та доповненнями (далі – ПКУ) у разі якщо платником податку виявлено, що у раніше поданому звіті про контрольовані операції (далі – Звіт) інформація надана не в повному обсязі, містить помилки або недоліки, такий платник податків має право подати:

- новий Звіт до закінчення граничного строку подання звіту про контрольовані операції за такий самий звітний період;

- уточнюючий Звіт у разі його подання після закінчення граничного строку для відповідного звітного періоду.

Платник податків під час проведення документальних перевірок не має права подавати уточнюючий Звіт.

Пунктом 50.1 ст. 50 ПКУ встановлено, що у разі якщо у майбутніх податкових періодах (з урахуванням строків давності, визначених ст.102 ПКУ) платник податків самостійно (у тому числі за результатами електронної перевірки) виявляє помилки, що містяться у раніше поданій ним податковій декларації (крім обмежень, визначених цією статтею), він зобов'язаний надіслати уточнюючий розрахунок до такої податкової декларації за формою чинного на час подання уточнюючого розрахунку.

Форму та Порядок складання Звіту (далі – Порядок) затверджено наказом Міністерства фінансів України від 18.01.2016 р. № 8, зі змінами та доповненнями (далі – Наказ № 8).

Згідно з п. 2 розд. I Порядку новий та уточнюючий звіти повинні містити повну інформацію про контрольовані операції за звітний рік, як передбачено при складанні основного Звіту (Звіту з позначкою «звітний»).

Новий Звіт подається з позначкою «звітний новий», уточнюючий Звіт – з позначкою «уточнюючий».

З урахуванням норми п. 11 підрозд. 10 розд. «Перехідні положення» ПКУ у разі встановлення контролюючим органом фактів несвоєчасного декларування контрольованих операцій у поданому звіті до платника податків застосовується штраф згідно з п. 120.4 ст. 120 ПКУ незалежно від звітного періоду здійснення контрольованих операцій. Відповідно до п. 120.4 ст. 120 ПКУ несвоєчасне, зокрема декларування контрольованих операцій у поданому Звіті відповідно до вимог п.39.4 ст.39 ПКУ тягне за собою накладення штрафу (штрафів) у розмірі одного прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого законом на 1 січня податкового (звітного) року, за кожний календарний день несвоєчасного декларування контрольованих операцій в поданому звіті про контрольовані операції у разі подання уточнюючого звіту, але не більше 300 розмірів прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого законом на 1 січня податкового (звітного) року.

Таким чином, у разі самостійного виявлення платником податків помилок, що містяться у раніше поданому Звіті за періоди з 01.01.2015р., платник зобов'язаний подати уточнюючий Звіт за формою, затвердженою Наказом №8, зі змінами та доповненнями, про що робиться відмітка у графі 1 заголовної частини Звіту.

Якщо до початку документальної перевірки платником виявлено контрольовані операції, які були не задекларовані у раніше поданому Звіті та подано уточнюючий Звіт, в якому додатково задекларовані контрольовані операції, то до такого платника застосовується штраф у розмірі одного прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого законом на 1 січня податкового (звітного) року, за кожний календарний день несвоєчасного декларування контрольованих операцій в поданому Звіті, але не більше 300 розмірів прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого законом на 1 січня податкового (звітного) року.

ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

1. ПДВ – зміни з 1 січня 2018 р.

Офіс великих платників податків інформує, що набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України Податкового кодексу України від 02.12.2010 р. № 2755-VI та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році» від 07.12.2017 р. №2245-VIII, який опубліковано в газеті «Голос України» 30 грудня 2017 р..

Вказаним Законом, зокрема:

- змінена процедура зупинення податкових накладних / розрахунків коригування. Встановлено, що реєстрація податкових накладних/розрахунків коригування в ЄРПН може бути зупинена в порядку та на підставах, встановлених Кабінетом Міністрів України. З 01.01.2018 р. і до прийняття відповідного рішення Уряду зупинення податкових накладних / розрахунків не здійснюється;

- встановлені умови та порядок розблокування та реєстрації податкових накладних у ЄРПН для податкових накладних, які були заблоковані до дня введення в дію Закону;

- платникам, які будуть ввозити на митну територію України до 1 січня 2020 р. промислове обладнання для виробничих потреб, надано право на розстрочку на 24 місяці сплати «імпортного» ПДВ;

- поширено ставку ПДВ 7% на операції з постачання та ввезення на митну територію України всіх медичних виробів, які внесені до Державного реєстру медичної техніки та виробів медичного призначення або відповідають вимогам відповідних технічних регламентів, що підтверджується документом про відповідність, та дозволені для надання на ринку та/або введення в експлуатацію і застосування в Україні;

- встановлено, що не є об'єктом оподаткування ПДВ: ввезення на митну територію України товарів, сумарна фактурна вартість яких не перевищує екві-

валент 150 євро у несупроводжуваному багажі; ввезення на митну територію України товарів, сумарна митна вартість яких не перевищує еквівалент 150 євро, на адресу одного одержувача (юридичної особи) в одній депеші у міжнародних поштових відправленнях або в одному вантажі експрес-перевізника у міжнародних експрес-відправленнях;

- уточнено норму щодо звільнення від оподаткування ПДВ операцій з постачання (передплати) та доставки дитячих книжкових видань;

- визначено терміни реєстрації у ЄРПН для розрахунків коригування податкових накладних на зменшення суми компенсації вартості товарів/послуг – протягом 15 календарних днів із дня отримання такого розрахунку коригування до податкової накладної отримувачем (покупцем);

- до 31 грудня 2018 р. звільнено від оподаткування ПДВ операції із ввезення на митну територію України та з постачання на митній території України виключно електромобілів (у тому числі вироблених в Україні);

- до 1 січня 2023 р. поширено звільнення від ПДВ на визначених Кодексом умовах на операції з постачання програмної продукції, а також операції з програмною продукцією, плата за які не вважається роялті, а також розширено поняття «програмна продукція».

2. 22 січня 2018 року останній день проведення перерахунку ПДВ

Звертаємо увагу платників ПДВ, що відповідно до п. 199.1 ст. 199 розділу V Податкового кодексу України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (далі – ПКУ) у разі якщо придбані та/або виготовлені товари/послуги, необоротні активи частково використовуються в оподатковуваних операціях, а частково – ні, платник ПДВ зобов'язаний нарахувати податкові зобов'язання виходячи з бази оподаткування, визначеної відповідно до п. 189.1 ст. 189 ПКУ, та скласти не пізніше останнього дня звітного (податкового) періоду і заре-

еструвати зведену податкову накладну в Єдиному реєстрі податкових накладних на загальну суму частки сплаченого (нарахованого) податку під час їх придбання або виготовлення, яка відповідає частці використання таких товарів / послуг, необоротних активів в неоподатковуваних операціях.

Платник ПДВ за підсумками календарного року здійснює перерахунок частки використання товарів / послуг та необоротних активів в оподатковуваних операціях виходячи з фактичних обсягів проведених протягом року оподатковуваних та неоподатковуваних операцій (п. 199.4 ст. 199 ПКУ).

Частка використання товарів/послуг, необоротних активів в оподатковуваних операціях, визначена з урахуванням норм пунктів 199.2 – 199.4 ст. 199 ПКУ, застосовується для проведення коригування сум податкових зобов'язань, зазначених у п.199.1 ст.199 ПКУ. Результати перерахунку сум податкових зобов'язань з ПДВ відображаються у податковій декларації з ПДВ за останній податковий період року.

У разі зняття з обліку платника ПДВ, у тому числі за рішенням суду, коригування відображається платником ПДВ у податковій декларації з ПДВ останнього податкового періоду, коли відбулося зняття з обліку.

Згідно з п. 199.6 ст. 199 ПКУ правила цієї статті не застосовуються у разі:

- проведення операцій, передбачених пп. 196.1.7 п. 196.1 ст. 196 ПКУ;

- постачання платником ПДВ відходів і брухту чорних і кольорових металів, які утворилися в такого платника внаслідок переробки, обробки, плавлення товарів (сировини, матеріалів, заготовок тощо) на виробництві, будівництві, розібранні (демонтажу) ліквідованих основних фондів та інших подібних операцій;

- проведення операцій, передбачених пп. 197.1.28 п. 197.1, пп. 197.11 та 197.24 ст. 197 ПКУ.

ЄСВ ТА ПДФО

1. ЄСВ - зміни з 1 січня 2018 р.

Офіс великих платників податків повідомляє, що з 1 січня 2018 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій», який вніс зміни до Закону України 08 липня 2010 р. № 2464-VI «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 03.10.2017 р. № 2148-VIII.

Закон передбачає:

- зміну бази нарахування єдиного внеску: максимальна величина бази нарахування єдиного внеску визначається як максимальна сума доходу застрахованої особи на місяць, що дорівнює 15 розмірам мінімальної заробітної плати, встановленої законом, замість 25 розмірів прожиткового мінімуму до 1.01.2018 р.;

- категорію платників єдиного внеску доповнили членами фермерського господарства, за умови, що вони не належать до осіб, які підлягають страхуван-

ню на інших підставах. До 1.01.2018р. зазначена категорія сплачувала внесок на добровільних засадах шляхом укладання договору добровільного страхування;

- звільняються від сплати єдиного внеску за себе фізичні особи – підприємці (в тому числі «спрощенці») та члени фермерського господарства, у випадку отримання ними пенсії за віком, або якщо вони є особами з інвалідністю, чи досягли віку встановленого Законом про пенсійне страхування та отримують пенсію або соціальну допомогу;

- фізичні особи - підприємці – платники єдиного податку першої групи втрачають право на сплату половинної (0,5) ставки мінімального страхового внеску. З 01.01.2018 р. вони сплачують єдиний внесок у повному мінімальному розмірі, як і інші фізичні особи-підприємці. Відповідно періоди здійснення підприємницької діяльності платників єдиного податку першої групи зараховуватимуться до страхового стажу у повному розмірі.

2. Кого звільнено від сплати єдиного внеску у 2018 р.?

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» від 3.10.2017 р. №2148-VIII внесено зміни до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 8.07.2010 р. №2464-VI (далі – Закон про ЄВ). Зокрема, встановлено, що особи, зазначені у п. 4 ч. 1 ст. 4 Закону про ЄВ, звільняються від сплати за себе єдиного внеску, якщо вони:

- отримують пенсію за віком;
- є особами з інвалідністю;
- досягли віку, встановленого ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9.07.2003 р. № 1058-IV (далі – Закон № 1058) та отримують відповідно до закону пенсію або соціальну допомогу.

Як і раніше, такі особи можуть бути платниками єдиного внеску виключно за умови їх добровільної участі у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Зазначена норма набрала чинності з 1.01.2018 р..

Отже, з 1.01.2018 р. фізичні особи-підприємці, які досягли віку, встановленого ст. 26 Закону № 1058 (60 років та мають страховий стаж, зокрема, з 1.01.2018р. по 31.12.2018р. – не менше 25 років) та отримують відповідно до закону пенсію або соціальну допомогу (незалежно від виду пенсії) звільняються від сплати єдиного внеску за себе.

3. Зміни щодо отримання податкової знижки за навчання за 2017 р.

З 1.01.2017 р. діє норма, передбачена пп. 166.3.3 п. 166.3 ст. 166 Податкового кодексу України від 2.12.2010 р. № 2755-VI (далі – Кодексу), згідно з якою фізична особа - платник податку має право включити до податкової знижки фактично здійснені ним протягом звітного податкового року витрати на користь вітчизняних вищих та професійно-технічних навчальних закладів для компенсації вартості здобуття середньої професійної або вищої освіти такого платника податку та/або члена його сім'ї першого ступеня споріднення.

Таким чином, з 1.01.2018р. скасовано обмеження щодо суми коштів сплачених за навчання та обмеження щодо навчального періоду, за який здійснено таку сплату, а враховуватимуться фактично понесені платником податку витрати. При цьому загальна сума податкової знижки, нарахована платнику податку в звітному податковому році, не може перевищувати суми річного загального оподатковуваного доходу платника податку, нарахованого як заробітна плата, зменшена з урахуванням положень п. 164.6 ст. 164 Кодексу (пп. 166.4.2 п. 166.4 ст. 166 Кодексу).

Крім цього, за результатами 2017 року платник податку може скористатись правом на отримання податкової знижки, пов'язаної з навчанням члена сім'ї першого ступеня споріднення, незалежно від того одержує чи ні такий член сім'ї заробітну плату.

4. Змінено порядок оподаткування ПДФО путівок, наданих роботодавцями

До загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку не включається вартість путівок на відпочинок, оздоровлення та лікування, у тому числі на реабілітацію інвалідів, на території України платника податку та/або його дітей віком до 18 років, які надаються йому безоплатно або із знижкою (у розмірі такої знижки) професійною спілкою, до якої зараховуються профспілкові внески платника податку – члена такої професійної спілки, створеної відповідно до законодавства України, або за рахунок коштів відповідного фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Вартість путівок на відпочинок, оздоровлення та лікування, у тому числі на реабілітацію інвалідів, на території України платника податку та/або його членів сім'ї першого ступеня споріднення, які надаються його роботодавцем – платником податку на прибуток підприємств безоплатно або із знижкою (у розмірі такої знижки) один раз на календарний рік та за умови, якщо вартість путівки (розмір знижки) не перевищує 5 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня звітного податкового року.

Отже, вартість путівок на відпочинок, оздоровлення та лікування, які надаються профспілковою організацією безоплатно або із знижкою (у розмірі такої знижки) членам профспілки, не оподатковується податком на доходи фізичних осіб при виконанні наступних умов:

- така путівка передбачає відпочинок, оздоровлення та лікування тільки на території України;
- путівка надається профспілковою організацією тільки працівникам – членам профспілки та їх дітям віком до 18 років.

Якщо профспілкова організація надає путівку на інших умовах, вартість такої путівки є додатковим благом та оподатковується податком на доходи за ставкою 18 % та військовим збором за ставкою 1,5% на загальних підставах.

Якщо путівка на відпочинок надається безоплатно або із знижкою (у розмірі такої знижки) роботодавцем, то така путівка не вважається оподатковуваним доходом платника податку якщо:

- путівка надається на відпочинок, оздоровлення та лікування на території України;
- путівка надається роботодавцем – платником податку на прибуток платнику податку та/або членам його сім'ї першого ступеня споріднення;
- путівка надається один раз на календарний рік;
- вартість путівки (розмір знижки) не перевищує 5 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня звітного податкового року (у 2018 р. – 18 615 грн. (3723 грн. x 5)).

Законом України «Про державний бюджет на 2018 рік» від 07.12.2017 р. № 2246 V-III, з 1 січня 2018 р. мінімальна заробітна плата встановлена у розмірі 3 723 гривні.

Членами сім'ї фізичної особи першого ступеня споріднення вважаються її батьки, її чоловік або дружина, діти такої фізичної особи, у тому числі усиновлені (пп. 14.1.263 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України).

Якщо путівка на відпочинок надається громадянину роботодавцем на інших підставах, то така путівка вважається додатковим благом, і оподатковується податком на доходи фізичних осіб за ставкою 18 % та військовим збором за ставкою 1,5 % на загальних підставах.

Зазначена норма передбачена пп. 164.2.17 е) п. 164.2 ст. 164 та пп. 165.1.35 п. 165.1 ст. 165 Податкового кодексу України від 02.12.2010р. №2755-VI, з урахуванням змін, внесених Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 р.» від 7.12.2017 р. № 2245-V-III.

5. Які доходи фізичних осіб не оподатковуються у 2018 р.?

Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році» від 7.12.2017р. № 2245-VIII, що набрав чинності 1 січня 2018 р., внесено зміни у Податковий кодекс України від 2.12.2010 р. № 2755-VI (далі – ПКУ), зокрема у частині податку на доходи фізичних осіб.

Так, змінами доповнено пп. 165.1.35 п. 165.1 ст. 165 ПКУ, згідно з яким до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку не включаються такі доходи:

- вартість путівок на відпочинок, оздоровлення та лікування, у тому числі на реабілітацію інвалідів, на території України платника податку та/або його дітей віком до 18 років, які надаються йому безоплатно або із знижкою (у розмірі такої знижки) професійною спілкою, до якої зараховуються профспілкові внески платника податку – члена такої професійної спілки, створеної відповідно до законодавства України, або за рахунок коштів відповідного фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування;

- вартість путівок на відпочинок, оздоровлення та лікування, у тому числі на реабілітацію інвалідів, на території України платника податку та/або членів його сім'ї першого ступеня споріднення, які надаються його роботодавцем – платником податку на прибуток підприємств безоплатно або із знижкою (у розмірі такої знижки) один раз на календарний рік, за умови, що вартість путівки (розмір знижки) не перевищує 5 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня податкового (звітного) року.

6. Добові у 2018 р., які не підлягають оподаткуванню

Згідно з пп. 170.9.1 п. 170.9 ст. 170 Податкового кодексу України від 2.12.2010 р. № 2755-VI до оподатковуваного доходу не включаються витрати на відрядження, не підтверджені документально, на харчування та фінансування інших власних потреб фізичної особи (добові витрати), понесені у зв'язку з таким відрядженням у межах території України, але не більш як 0,1 розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року, в розрахунку за кожен календарний день такого відрядження, а для відряджень за кордон – не вище 80 євро за кожен календарний день такого від-

рядження за офіційним обмінним курсом гривні до євро, установленим Національним банком України, в розрахунку за кожен такий день.

Оскільки з 1.01.2018 р. мінімальна зарплата встановлена на рівні 3 723 грн. (згідно ст. 8 Закону України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» від 7.12.2017 р. №2246-VIII), максимальний розмір неоподатковуваних добових витрат у 2018 р. становить не більш ніж 372,30 грн. за добу.

Суми та склад витрат на відрядження державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів, визначаються Постановою КМ України від 2.02.2011 р. № 98. Зокрема, сума добових в межах України для таких категорій фізичних осіб встановлюється в межах 60 грн.

7. Стартувала кампанія декларування доходів

Розпочалася кампанія декларування доходів, отриманих фізичними особами – платниками податків протягом 2017 р., під час якої окремі категорії фізичних осіб:

- зобов'язані подати податкову декларацію про майновий стан та доходи за 2017 р. та визначити податкові зобов'язання з податку на доходи фізичних осіб і військового збору;

- мають право подати декларації для отримання податкової знижки.

Обов'язок щодо подання податкової декларації про майновий стан і доходи (далі – декларація) у платників податків виникає:

- при отриманні доходів не від податкових агентів, тобто від інших фізичних осіб, які не зареєстровані як самозайняті особи, тобто які не є підприємцями або не провадять незалежну професійну діяльність;

- при отриманні від податкових агентів доходів, які не підлягали оподаткуванню при виплаті, але які не звільнені від оподаткування;

- при отриманні іноземних доходів;

- в інших випадках, передбачених законодавством.

8. Декларування іноземних доходів фізичних осіб - резидентів у 2018 р.

Оподаткування доходів фізичних осіб регламентується розділом IV Податкового кодексу України від 2.12.2010 р. № 2755-VI (далі - ПКУ), пп. 162.1.1 п. 162.1 ст. 162 якого встановлено, що платниками податку є, зокрема фізичні особи-резиденти, які отримують доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи.

Іноземні доходи - це доходи (прибуток), отримані з джерел за межами України, які є об'єктом оподаткування резидента (пп. 163.1.3 п. 163.1 ст. 163 ПКУ).

Згідно з пп. 14.1.55 п. 14.1 ст. 14 ПКУ дохід, отриманий з джерел за межами України, – це будь-який дохід, отриманий резидентами за межами митної території України, зокрема у вигляді спадщини.

Під час нарахування (отримання) доходів, отриманих у вигляді валютних цінностей або інших активів (вартість яких виражена в іноземній валюті або міжнародних розрахункових одиницях), такі доходи пе-

пераховуються у гривні за валютним курсом Національного банку України, що діє на момент нарахування (отримання) таких доходів (п. 164.4 ст. 164 ПКУ).

Порядок оподаткування іноземних доходів передбачено п. 170.11 ст. 170 ПКУ, пп. 170.11.1 якого визначено, у разі якщо джерело виплат будь-яких оподатковуваних доходів є іноземним, сума такого доходу включається до загального річного оподаткованого доходу платника податку – отримувача, який зобов'язаний подати річну податкову декларацію, та оподатковується за ставкою 18 %, визначеною п. 167.1 ст. 167 ПКУ.

Абзацом першим пп. 170.11.2 п. 170.11 ст. 170 ПКУ встановлено, що у разі якщо згідно з нормами міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, платник податку може зменшити суму річного податкового зобов'язання на суму податків, сплачених за кордоном, він визначає суму такого зменшення за зазначеними підставами у річній податковій декларації.

Відповідно до п. 13.4 ст. 13 ПКУ суми податків та зборів, сплачені за межами України, зараховуються під час розрахунку податків та зборів в Україні за правилами, встановленими Кодексом.

Для отримання права на зарахування податків та зборів, сплачених за межами України, платник зобов'язаний отримати від державного органу країни, де отримується такий дохід (прибуток), уповноваженого справляти такий податок, довідку про суму сплаченого податку та збору, а також про базу та/або об'єкт оподаткування. Зазначена довідка підлягає легалізації у відповідній країні, відповідній закордонній дипломатичній установі України, якщо інше не передбачено чинними міжнародними договорами України (п. 13.5 ст. 13 ПКУ).

Також доходи, визначені ст. 163 ПКУ, є об'єктом оподаткування військовим збором (пп. 1.2 п. 16 1 підрозділу 10 розділу XX Перехідних положень ПКУ).

Ставка військового збору становить 1,5 % об'єкта оподаткування, визначеного пп. 1.2 п. 16 1 підрозділу 10 розділу XX Перехідних положень ПКУ (пп. 1.3 п. 16 1 підрозділу 10 розділу XX Перехідних положень ПКУ).

АКЦИЗНИЙ ПОДАТОК

1. Акцизний податок - зміни з 1 січня 2018 р.

Офіс великих платників податків інформує, що Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році» від 7.12.2017 р. №2245-VIII, внесені наступні зміни до акцизного податку:

- змінено імперативне зобов'язання норми п. 4 розділу XIX Податкового кодексу України від 2.12.2010р. №2755-VI щодо необхідності щорічного подання КМУ законопроекту про збільшення ставок акцизного податку, визначених в абсолютних величинах, на подання такого законопроекту у разі необхідності;

- по алкогольним напоям проведено планове вирівнювання пільгової ставки на коньяк до ставки на

Отже, дохід, отриманий фізичною особою – резидентом з джерел за межами України у вигляді спадщини, включається такою особою до загального річного оподаткованого доходу фізичної особи як іноземний дохід та оподатковується податком на доходи фізичних осіб і військовим збором на загальних підставах.

9. З нового року декларація про майновий стан і доходи подається за новою формою

Зміни до форми податкової декларації про майновий стан і доходи (далі - Декларація) та інструкції щодо її заповнення внесено наказом Міністерства фінансів України «Про внесення змін до наказу Міністерства фінансів України від 02 жовтня 2015 року №859» від 06.06.2017р. №556 (далі – Наказ №556).

Цей наказ набрав чинності 31.12.2017 р.

Починаючи з 1.01.2018 р., Декларація подається за новою формою в один із таких способів на вибір платника податку:

- особисто платником податку або уповноваженою на це особою;

- надсилається поштою з повідомленням про вручення та з описом вкладення;

- засобами електронного зв'язку в електронній формі із застосуванням електронного цифрового підпису.

- Декларації подаються за звітний (податковий) період, що дорівнює:

- календарному року для платників податку на доходи фізичних осіб – до 1 травня року, що настає за звітним;

- календарному року для платників податку на доходи фізичних осіб-підприємців – протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного (податкового) року;

- календарному кварталу – протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного (податкового) кварталу.

Якщо останній день строку подання декларації припадає на вихідний або святковий день, то останнім днем строку вважається операційний (банківський) день, що настає за вихідним або святковим днем.

інші спиртові дистиляти (загальне збільшення на 12 %);

- уточнено формулювання норми щодо оподаткування акцизним податком за зниженою ставкою збродених напоїв, одержаних виключно в результаті природного (натурального) бродіння фруктових, ягідних та фруктових-ягідних соків, з вмістом спирту етилового не більше 8,5 % об'ємних одиниць (без додавання спирту) задля можливості застосування такої зниженої ставки також для сумішей таких збродених напоїв та сумішей таких збродених напоїв з безалкогольними напоями з вмістом спирту не більше 8,5 % об'ємних одиниць (без додавання спирту);

- виключено з підакцизних товарів «Квас живого бродіння» (код 2206 згідно УКТ ЗЕД);

- по тютюновим виробам встановлено графік збільшення специфічних ставок акцизного податку і мінімального акцизного податкового зобов'язання зі сплати акцизного податку з тютюнових виробів у 2018 р. (з урахуванням попередньої індексації загальною на 29,7%), та у подальшому до 2025 р. на 20 % щорічно до досягнення мінімального стандарту ЄС (90 євро за 1000 штук);

- з 1 січня 2026 р. запроваджено визначення середньозваженої роздрібної вартості сигарет та загальної суми податкових зобов'язань з акцизного податку на сигарети, а також встановлено порядок визначення частка загальної суми податкових зобов'язань з акцизного податку у середньозваженій роздрібній ціні (60 % від вартості) продажу сигарет;

- з 1 липня 2018 р. введені окремі марки акцизного податку на інші тютюнові вироби (сигарили);

- перенесено на рік (з 1 січня 2019 р.) строк обов'язкового використання витратомірів-лічильників та / або рівномірів-лічильників на акцизних складах та одночасно з цієї дати запроваджено відповідальність за не обладнання витратомірами-лічильниками та/або рівномірами-лічильниками акцизних складів, на яких здійснюється виробництво, оброблення (перероблення), змішування, навантаження-розвантаження, зберігання пального та / або відпуск такого пального без використання витратомірів-лічильників та/або рівномірів-лічильників;

- звільнено від оподаткування акцизним податком операції з передачі в межах одного підприємства підакцизної сировини для виробництва не підакцизного бензолу;

- розширено перелік нафтопродуктів, що можуть бути ввезені в якості сировини для виробництва етилену за нульовою ставкою та застосування вексельної форми контролю за цільового використання пального;

- збільшена кількість випадків застосування нульової ставки акцизного податку при використанні речовин в якості компонентів для виробництва моторних палив;

- передбачена можливість використання засобів електронного зв'язку для передання копії податкового векселя при митному оформленні речовин, що використовуються як компоненти моторних палив та ввозяться на митну територію України з метою використання в хімічній промисловості;

- до 31 грудня 2018 р. звільняються від оподаткування акцизним податком операції з ввезення на митну територію України та реалізації на митній терито-

рії України виключно електромобілів (у тому числі вироблених в Україні).

2. Новації для виробників та реалізаторів пального

Офіс великих платників податків ДФС повідомляє, що 1.01.2018р. набрала чинності Постанова Кабінету Міністрів України від 22.11.2017 р. № 891, якою затверджено Порядок ведення Єдиного державного реєстру витратомірів-лічильників та рівномірів – лічильників рівня пального у резервуарі, передачі облікових даних з них електронними засобами зв'язку (далі – Порядок).

Крім того, згідно з п.12 підрозділу 5 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України від 2.12.2010р. №2755-VI зі змінами та доповненнями (далі – ПКУ) норми п.230.1 ст.230 ПКУ щодо обладнання акцизних складів, на території яких здійснюється виробництво, оброблення (перероблення), змішування, навантаження-розвантаження, зберігання пального, витратомірами-лічильниками та рівномірами-лічильниками застосовуються з 1 січня 2018 р..

Порядком передбачено створення багатофункціональної системи контролю з автоматизованого збору інформації щодо виробництва та реалізації пального, відстеження в режимі он-лайн наявності пального у резервуарах, перерахунку його залишків та надлишків, установа динамічних відхилень його залишків та інших параметрів отримання та відпуску пального.

Відповідно до Порядку адміністратором та держателем Єдиного державного реєстру витратомірів-лічильників та рівномірів-лічильників рівня пального у резервуарі, передачі облікових даних з них електронними засобами зв'язку (далі – Реєстр) є ДФС України.

Інформацію до Реєстру вносять виробники та реалізатори пального за допомогою спеціального програмного продукту, розробленого ДФС України.

Порядком також встановлено порядок подання суб'єктами господарювання інформації до Реєстру та можливість її коригування.

Звертаємо увагу, що згідно інформації, розміщеної на офіційному сайті Верховної Ради України, зареєстровано «Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році» від 14.11.2017 р. за № 6776-д, згідно з яким в остаточній редакції запропоновано внести зміни до п. 12 підрозділу 5 розділу XX «Перехідні положення» ПКУ, а саме: цифри «2018» замінити цифрами «2019».

ІНШІ ЗМІНИ В ЗАКОНОДАВСТВІ

1. Змінено критерії визначення великих платників податків

Відповідно до змін, внесених до Податкового кодексу України від 2.12.2010р. №2755-VI Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році» від 7.12.2017 р. №2245-VIII, з 1.01.2018 р. змінено критерії належності платника податків до категорії великих платників податків, – з 1

січня 2018 р. до цієї категорії відноситимуться платники податків, обсяг доходу яких від усіх видів діяльності за останні чотири послідовні податкові (звітні) квартали перевищує еквівалент 50 мільйонів євро, визначений за середньозваженим офіційним курсом Національного банку України за той самий період, або загальна сума податків, зборів, платежів, сплачених до Державного бюджету України, контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи, за такий самий період перевищує еквівалент 1 міль-

йона євро, визначений за середньозваженим офіційним курсом Національного банку України за той самий період, у разі якщо сума таких податків, зборів, платежів, крім митних платежів, перевищує еквівалент 500 тисяч євро.

Крім того, запроваджено облік великих платників податків за неосновним місцем обліку у контролюючому органі, що здійснює супроводження великих платників податків або його територіальних підрозділах щодо наявних в межах населеного пункту за місцезнаходженням контролюючого органу, що здійснює супроводження великих платників податків, або його територіальних підрозділів, об'єктів оподаткування або об'єктів, які пов'язані з оподаткуванням або через які провадиться діяльність такого великого платника податків.

2. Нововведення до спрощеної системи оподаткування з 01.01.2018р.

1.01.2018 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році» від 7.12.2017р. № 2245-VIII, яким внесено зміни до Податкового кодексу України від 02.12.2010 № 2755-VI із змінами і доповненнями (далі – ПКУ), зокрема у частині оподаткування на спрощеній системі, а саме:

- запроваджено нарахування та сплату податку з доходів нерезидента у порядку, розмірі та у строки, встановлені розділом III ПКУ, платниками єдиного податку, які здійснюють на користь нерезидента – юридичної особи або уповноваженої ним особи (крім постійного представництва на території України) будь-які виплати з доходів із джерелом їх походження з України;

- встановлено, що індекс споживчих цін за 2017 рік, що використовується для визначення величини коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень) та/або земель водного фонду (внутрішніх водойм, озер, ставків, водосховищ) для цілей оподаткування єдиним податком четвертої групи, застосовується із значенням 100%.

3. Перереєстрація розрахункових книжок: причини та терміни

Згідно п. 1 гл. 1 розділу III Порядку реєстрації та ведення розрахункових книжок, книг обліку розрахункових операцій, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 14.06.2016 р. № 547 (далі – Порядок), реєстрація розрахункових книжок (далі – РК) здійснюється в контролюючому органі за місцем реєстрації книги обліку розрахункових операцій (далі – книга ОРО).

Реєстрація першої розрахункової книжки в контролюючому органі відбувається одночасно з реєстрацією книги ОРО на окрему господарську одиницю або на РРО, другої та наступних – на підставі реєстраційної заяви (п. 4 гл. 1 розділу III Порядку).

Перереєстрація РК здійснюється в порядку, визначеному п. 1 глави 2 розділу II Порядку, при перереєстрації суб'єктом господарювання книги ОРО на

окрему господарську одиницю або перереєстрації реєстратора розрахункових операцій.

Згідно з п. 1 гл. 2 розділу II Порядку при зміні даних щодо суб'єкта господарювання, які зазначаються у РК (податковий номер або серія та номер паспорта для фізичних осіб, які через релігійні переконання відмовились від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та мають відмітку в паспорті, найменування (прізвище, ім'я, по батькові)), адреси та/або назви господарської одиниці, а також при встановленні розбіжностей чи помилок у записах реєстраційної сторінки РК суб'єкт господарювання здійснює перереєстрацію РК.

Для цього не пізніше п'яти робочих днів з дня виникнення підстав для перереєстрації суб'єкт господарювання подає до контролюючого органу за місцем реєстрації книги ОРО реєстраційну заяву з позначкою «Перереєстрація» із зазначенням причини перереєстрації та РК, яка підлягає перереєстрації.

Посадова особа контролюючого органу не пізніше двох робочих днів з дня подання реєстраційної заяви проводить перереєстрацію РК шляхом внесення змін до інформаційної системи ДФС та здійснення відповідних записів на реєстраційній сторінці РК.

Усі доповнення або виправлення на реєстраційній сторінці РК засвідчуються підписом посадової особи контролюючого органу, яка здійснила перереєстрацію, та печаткою контролюючого органу.

4. Новації в рентній платі з січня 2018 р.

Офіс великих платників податків інформує, що Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році» від 7.12.2017 р. № 2245-VIII, внесені наступні зміни до рентної плати:

- збільшено ставки з рентної плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, рентної плати за спеціальне використання води та рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів;

- запроваджено ставки рентної плати на видобуток природного газу із нових свердловин з покладів, які повністю або частково залягають на глибині до/понад 5000 метрів (крім природного газу, видобутого під час виконання договорів про спільну діяльність) у розмірі 12 % та 6 % відповідно;

- доповнено перелік, що не належить до об'єктів оподаткування рентною платою за користування надрами для видобування корисних копалин, обсягами газу (метану) дегазації вугільних родовищ, який не відповідає вимогам до якості природного газу, призначеного для транспортування, промислового або комунально-побутового споживання.

Також з 1.01.2018р. набули чинності зміни у частині зменшення кола платників рентної плати за спеціальне використання води та порядку нарахування податкових зобов'язань з рентної плати за спеціальне використання води передбачені п. 110 розділу I Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» від 21.12.2016 р. № 1797-VIII внесено зміни до ст. 255 Кодексу.

5. Плата за землю - зміни з 1 січня 2018 р.

Офіс великих платників податків інформує, що Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році» від 7.12.2017 р. № 2245-VIII, внесені наступні зміни по платі за землю:

а) річна сума орендної плати за землі державної та комунальної власності не може бути меншою за розмір земельного податку;

б) для земельних ділянок, нормативну грошову оцінку яких проведено, – у розмірі не більше 3% їх нормативної грошової оцінки, для земель загального користування – не більше 1% їх нормативної грошової оцінки, для сільськогосподарських угідь – не менше 0,3% та не більше 1% їх нормативної грошової оцінки;

- для земельних ділянок, нормативну грошову оцінку яких не проведено, – у розмірі не більше 5 % нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі по Автономній Республіці Крим або по області, для сільськогосподарських угідь – не менше 0,3 % та не більше 5 % нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі по Автономній Республіці Крим або по області;

- при визначенні бази оподаткування земельним податком коефіцієнт індексації нормативної грошової оцінки за 2018 р. застосовується із значенням 1;

- встановлена фіксована ставка земельного податку для земель залізниць в межах смуг відведення та гірничодобувних підприємств для видобування корисних копалин та розробки родовищ корисних копалин у розмірі 25 % податку;

- звільнення від сплати податку за земельні ділянки, передбачене для інвалідів I та II груп, поширюється на земельні ділянки за кожним видом використання у межах граничних норм;

- звільнено від відповідальності фізичних осіб за несвоєчасну сплату земельного податку, якщо податковий орган у визначений Податковим кодексом строк не направив фізичній особі повідомлення-рішення на сплату;

- до 1 лютого 2018 р. центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин, направляє в електронній формі інформацію про нормативну грошову оцінку земельних ділянок, яка проведена станом на зазначену дату, до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику;

- не пізніше 15 липня поточного року ДФС зобов'язана оприлюднювати на своєму офіційному веб-сайті зведену інформацію про нормативну грошову оцінку земель, яку проведено.

- встановлено нові строки сплати єдиного внеску для фізичних осіб-підприємців, які застосовують загальну систему оподаткування, осіб, які провадять незалежну професійну діяльність та членів фермерського господарства. З 1.01.2018 р. вказані категорії зобов'язані сплачувати єдиний внесок, нарахований за календарний квартал до 20 числа місяця, що настає за кварталом, за який сплачується такий внесок.

6. Ставки екологічного податку збільшено на 11,2 %

Офіс великих платників податків інформує, що Державною фіскальною службою України листом «Про адміністрування у 2018 році екологічного податку» від 5.01.2018р. №466/7/99-99-12-03-04-17 надано роз'яснення щодо адміністрування у 2018 р. екологічного податку у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році» від 07.12.2017р. №2245-VIII (далі – Закон № 2245), яким внесені зміни до Податкового кодексу України від 2.12.2010 р. №2755-VI (далі – ПКУ).

Зокрема пунктами 39–43 розділу I Закону № 2245, які набрали чинності з 1.01.2018 р., викладені у нових розмірах і порівняно з діючими у 2017 р. збільшені на 11,2 % ставки екологічного податку (далі – Податок), а саме:

- за викиди в атмосферне повітря окремих забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення;

- за викиди в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення забруднюючих речовин (сполук), які не увійшли до п. 243.1 цієї статті та на які встановлено клас небезпечності;

- для забруднюючих речовин (сполук), які не увійшли до п. 243.1 цієї статті та на які не встановлено клас небезпечності (крім двоокису вуглецю), ставки Податку застосовуються залежно від установлених орієнтовно безпечних рівнів впливу таких речовин (сполук) в атмосферному повітрі населених пунктів;

- за викиди двоокису вуглецю;

- за скиди окремих забруднюючих речовин у водні об'єкти;

- за розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах;

- за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені);

- за тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк.

Платники Податку складають податкові декларації за формою, затвердженою наказом Міністерства фінансів України від 17.08.2015 р. № 715, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 3.09.2015 р. за № 1052/27497 (далі – Декларація), та подають їх протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем податкового (звітного) кварталу, до контролюючих органів та сплачують Податок протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем граничного строку подання податкової декларації.

Платники Податку перераховують суми Податку, що справляється за викиди, скиди забруднюючих речовин та розміщення відходів, одним платіжним дорученням на рахунки, відкриті в органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, які забезпечують розподіл цих коштів у співвідношенні, визначеному Бюджетним кодексом України (із змінами внесеними Законом України «Про

внесення змін до Бюджетного кодексу України» від 7.12.2017 р. №2233-VIII:

45 % – до загального фонду державного бюджету (крім Податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк) (далі – Податок, що справляється за утворення радіоактивних відходів);

55 % – до спеціального фонду місцевих бюджетів (крім Податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів), у тому числі:

а) до сільських, селищних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, – 25 %;

б) обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим – 30 %;

в) бюджетів міст Києва та Севастополя – 55 %.

Податок, що справляється за утворення радіоактивних відходів, на підставі ст. 10 та п. 6 ст. 11 Закону України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» від 7.12.2017 р. № 2246-VIII, зараховується по 50 % до загального фонду державного бюджету та спеціального фонду державного бюджету. За рішенням платника податку сума Податку може сплачуватися щомісяця в розмірі однієї третьої частини планового обсягу за квартал із перерахунком за результатами базового податкового (звітного) періоду.

7. Як розраховується податок на нерухомість в 2018 р.?

Нагадаємо, у 2018 р. податок на нерухомість нараховуватиметься фізичним особам-власникам об'єктів нерухомості за звітний 2017 р.. Так, пп. 266.5.1 Податкового кодексу України від 2.12.2010 р. № 2755-VI (далі – ПКУ) передбачено, що ставки податку для об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості, що перебувають у власності фізичних та юридичних осіб, встановлюються за рішенням сільської, селищної, міської ради або ради об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, залежно від місця розташування (зональності) та типів таких об'єктів нерухомості у розмірі, що не перевищує 1,5 % розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року, за 1 м² бази оподаткування.

Мінімальна заробітна плата на 1.01.2017р. визначена у розмірі 3 200,00 грн. Отже, граничний розмір ставок, передбачений для розрахунку податку в 2018 р. за звітний 2017 р., не повинен перевищувати 1,5 %, або 48,00 грн. за 1 м² бази оподаткування.

Податкові повідомлення-рішення про сплату сум податку, обчисленого згідно з пп. 266.7.1 ст. 266 ПКУ, та відповідні платіжні реквізити, зокрема, органів місцевого самоврядування за місцезнаходженням кожного з об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості, надсилаються (вручаються) платнику податку контролюючим органом за місцем його податкової адреси (місцем реєстрації) до 1 липня року, що настає за базовим податковим (звітним) періодом (роком). Підпунктом 266.4.1 п. 266.4 ст. 266 ПКУ визначено, що база оподаткування об'єкта/об'єктів житлової нерухомості, в тому числі їх часток, що перебувають у власності фізичної особи платника податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, зменшується:

- для квартири/квартир незалежно від їх кількості - на 60 кв. метрів;
- для житлового будинку/будинків незалежно від їх кількості – на 120 кв. метрів;
- для різних типів об'єктів житлової нерухомості, в тому числі їх часток (у разі одночасного перебування у власності платника податку квартири/квартир та житлового будинку/будинків, у тому числі їх часток), - на 180 кв. метрів.

Також, сільські, селищні, міські ради та ради об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, встановлюють пільги з податку, що сплачується на відповідній території, з об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості, що перебувають у власності фізичних або юридичних осіб, громадських об'єднань, благодійних організацій, релігійних організацій України, статuti (положення) яких зареєстровані у встановленому законом порядку, та використовуються для забезпечення діяльності, передбаченої такими статутами (положеннями) (пп. 266.4.2 п. 266.4 ст. 266 ПКУ). Водночас, пп. 266.4.3 п. 266.4 ст. 266 ПКУ встановлено, що пільги з податку, передбачені пп. 266.4.1 та 266.4.2 п. 266.4 ст. 266 ПКУ, для фізичних осіб не застосовуються до об'єкта/об'єктів оподаткування, що використовуються їх власниками з метою одержання доходів (здаються в оренду, лізинг, позичку, використовуються у підприємницькій діяльності).